

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА**

281-3/ 18

Београд

дел.бр. 8109 датум: 14. 03. 2018.

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

**Извештај о посети
ОЗ Крушевац**

Београд, фебруар 2018. године

САДРЖАЈ

1. УВОД

- 1.1. Основне напомене
 - 1.1.1. *Мандат НПМ*
- 1.2. Подаци о посети заводу
 - 1.2.1. *Општи подаци о посети*
 - 1.2.2. *Ток посете*
 - 1.2.3. *Сарадња завода са НПМ*
- 1.3. Подаци о заводу
 - 1.3.1. *Општи подаци о заводу / службени подаци*
 - 1.3.2. *Посебни подаци - 2015. године / службени подаци*
 - 1.3.3. *Посебни подаци - на дан посете / службени подаци*
 - 1.3.4. *Локација и архитектура завода*

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

- 2.1. Материјални и други животни услови
 - 2.1.1. *Просторије - спаваонице*
 - 2.1.2. *Заједничке просторије*
 - 2.1.3. *Хигијена у Заводу*
 - 2.1.4. *Закључак о стању смештајних услова у заводу*
- 2.2. Исхрана**
 - 2.2.1. *Кухиња*
 - 2.2.2. *Трпезарија*
 - 2.2.3. *Набавка прехранбених и других ствари за личну употребу*
- 2.3. Правна заштита, безбедност и контрола**
 - 2.3.1. **Правна заштита**
 - 2.3.1.1. *Информисање о правима и доступност прописа*
 - 2.3.1.2. *Пружање правне помоћи*
 - 2.3.1.3. *Посете браниоца*
 - 2.3.1.4. *Поднесци и притужбе*
 - 2.3.2. **Безбедност**
 - 2.3.2.1. *Повреде безбедности (ванредни догађаји)*
 - 2.3.2.2. *Мере безбедности*
 - 2.3.2.2.1. *Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета*
 - 2.3.2.2.2. *Видео надзор*
 - 2.3.2.2.3. *Аларм за позивање страже*
 - 2.3.2.3. *Мере принуде*
 - 2.3.2.4. *Посебне мере*
 - 2.3.2.4.1. *Усамљење*
 - 2.3.2.5. *Дисциплинске мере*
 - 2.3.2.5.1. *Дисциплинска мера упућивања у самицу*
 - 2.3.3. **Контрола над радом Завода**

- 2.4. Третман и права лица лишених слободe**
- 2.4.1 Третман осуђених
 - 2.4.1.1. *Организација и едукација запослених у Служби за третман*
 - 2.4.1.2. *Пријем и утврђивање програма поступања / разврставање*
 - 2.4.1.3. *Измена програма поступања / накнадно разврставање*
 - 2.4.1.4. *Додељивање и укидање посебних права*
 - 2.4.1.5. *Остваривање програма поступања (третмански рад)*
 - 2.4.1.6. *Социјална подршка и припрема за отпуст*
- 2.4.2. *Образовање и стручно усавршавање*
- 2.4.3. *Упошљавање*
- 2.4.4. *Слободно време*
 - 2.4.4.1. *Време изван затворених просторија и физичке активности*
 - 2.4.4.2. *Културне и уметничке активности*
- 2.4.5. *Обавештавање*
 - 2.4.5.1. *Штампа*
 - 2.4.5.2. *Телевизија*
 - 2.4.5.3. *Библиотека*
- 2.4.6. *Посете*
- 2.4.7. *Пошиљке и комуникација*
 - 2.4.7.1. *Пакети*
 - 2.4.7.2. *Новчане пошиљке*
 - 2.4.7.3. *Телефонирање*
- 2.4.8. *Верска права*
- 2.4.9. *Поступање према посебно осетљивим особама*
 - 2.4.9.1. *Малолетници*
 - 2.4.9.2. *Особе са инвалидитетом*
 - 2.4.9.3. *Жене*
- 2.5. Здравствена заштита**
- 2.5.1. *Организација*
 - 2.5.1.1. *Здравствена служба*
 - 2.5.1.2. *Здравствене евиденције*
 - 2.5.1.3. *Праћење здравственог стања*
 - 2.5.1.4. *Просторије за пружање здравствене заштите*
 - 2.5.1.5. *Апотека, подела лекова и терапије*
- 2.5.2. *Лекарски прегледи*
 - 2.5.2.1. *Прегледи по пријему*
 - 2.5.2.2. *Прегледи по захтеву*
 - 2.5.2.3. *Прегледи у посебним случајевима*
- 2.5.3. *Лечење и интервенције*
 - 2.5.3.1. *Лечење и интервенције у Заводу*
 - 2.5.3.2. *Лечење и интервенције ван Завода*
 - 2.5.3.3. *Стоматолошка заштита*
 - 2.5.3.4. *Лечење душевно оболелих лица*
- 2.5.4. *Посебни аспекти здравствене заштите*
 - 2.5.4.1. *Заразне болести*
 - 2.5.4.2. *Болести зависности*
 - 2.5.4.3. *Повређивања*
 - 2.5.4.4. *Штрајк глађу*
 - 2.5.4.5. *Изложеност дуванском диму*
 - 2.5.4.6. *Смртни случајеви*
- 2.5.6. *Здравствени надзор*
 - 2.5.6.1. *Надзор над радом Завода*
 - 2.5.6.2. *Надзор над радом здравствене службе*

1. УВОД
1.1. ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ
1.1.1. МАНДАТ НПМ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица „Секретаријат Националног механизма за превенцију тортуре“, која обавља стручне послове НПМ, чији је мандат одређен чланом 4. Опционог протокола за превенцију тортуре. Секретаријатом руководи секретар НПМ у складу са смерницама заменика Заштитника грађана, задуженог за заштиту права лица лишених слободе.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011.

² Потписан 12. децембра 2011. године.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ ЗАВОДУ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Крушевцу
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	07. и 08. фебруар 2018. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови Националног механизма за превенцију тортуре у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/2011)
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана, уз учешће спољног сарадника - експерата медицинске струке
ВРСТА ПОСЕТЕ	редовна, по Плану посета за 2018. годину
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је најављена
САСТАВ ТИМА ЗА ПОСЕТУ	Милош Јанковић, заменик заштитника грађана - вођа тима Јелена Унијат, Заштитник грађана / НППМ Марко Анојчић, Заштитник грађана / НППМ Јелена Самарџић, Заштитник грађана / НППМ Јелена Јелић, Заштитник грађана / НППМ Доц. др Снежана Павлекић, специјалиста за судску медицину

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

Национални механизам за превенцију тортуре посете установама у којим се налазе лица лишена слободе обавља у складу са усвојеном методологијом, по којој посета садржи пет фаза.

ФАЗА I: РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре започета је, у оквиру I фазе по утврђеној методологији, разговором са управником Завода.

У уводном излагању, вођа тима Националног механизма за превенцију тортуре указао је на мандат Националног механизма за превенцију тортуре, опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу.

Управник је представио Завод у општим цртама, и указао на основне проблеме са којима се Завод суочава у раду.

ФАЗА II: ОБИЛАЗАК УСТАНОВЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је обишао смештајне капацитете у Заводу: просторије за смештај притвореника, просторије за смештај осуђених и прекршајно кажњених лица, пријемно одељење, просторије за полицијско задржавање, као и просторије за смештај лица под посебним и дисциплинским мерама, затим просторе за шетњу, кухињу и трпезарију, просторије за посете и просторије за пружање здравствене заштите.

ФАЗА III: УТВРЂИВАЊЕ СТАЊА У ПОЈЕДИНИМ ОБЛАСТИМА

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре је, у оквиру III фазе посете по утврђеној методологији, обухватила разговоре са руководиоцима областима рада (начелницима служби) у Заводу о стању у релевантним областима као што су безбедност и инциденти; мере принуде, посебне и дисциплинске мере; права лица лишених слободе и њихов третман; здравствена заштита и сл.

Начелници и друга одговорна лица у Заводу су чланове тима Националног механизма за превенцију тортуре информисали о стању у Заводу и проблемима са којима се суочавају у раду.

Током разговора извршен је увид и копирање документације релевантне за утврђивање стања и поштовања права лица лишених слободе.

Осим разговора и увида и копирања документације, чланови тима Националног механизма за превенцију тортуре су у оквиру III фазе посете обишли поједине посебне просторије референтне за област посматрања.

ФАЗА IV: ИНТЕРВЈУИ СА ЛИЦИМА ЛИШЕНИМ СЛОБОДЕ

Тим Националног механизма за превенцију тортуре је, током посете обавио разговоре са око 70 лица лишених слободе, који су се у време посете налазили у Заводу. Нико од лица, са којима је обављен разговор, није се жалио на било какав облик тортуре или злостављања. Највећи број жалби односио се на материјалне услове у Заводу, право на подношење поднесака, остваривање здравствене заштите, лош квалитет исхране, као и отежане услове за посете малолетне деце ниског календарског узраста.

ФАЗА V: ЗАВРШНИ РАЗГОВОР СА УПРАВНИКОМ ЗАВОДА

Посета Заводу окончана је, по утврђеној методологији, разговором тима Националног механизма за превенцију тортуре са управником.

Тим Националног механизма за превенцију тортуре указао је на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободе, њиховом третману, здравственој заштити и исхрани, уоченој атмосфери међу осуђенима, односу запослених према тиму Националног механизма за превенцију тортуре, о примедбама које су истакла лица лишена слободе, као и о елементима који могу довести до појаве тортуре, нечовечног или понижавајућег поступања.

1.2.3. САРАДЊА ЗАВОДА СА НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама, фотографисање свих делова Завода без ограничења, као и преглед, увид и фотографисање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

Поступање управе Завода и свих запослених у смислу стварања услова за рад НПМ, као и недвосмислено исказана критичка свест у односу на пропусте уочене током посете, охрабрује у смислу очекивања да ће уочени недостаци на које је указано у овом извештају бити благовремено отклоњени у складу са објективним могућностима Завода.

1.3. ПОДАЦИ О ЗАВОДУ

1.3.1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ЗАВОДУ / службени подаци

НАЗИВ ЗАВОДА	Окружни затвор у Крушевцу
АДРЕСА	Трг деспота Стефана 1а, Крушевац
ТЕЛ / ФАКС / E-mail	037/430 2015, факс: 037/430 215 Електронска пошта: kszatvor@uiks.gov.rs
УПРАВНИК ЗАВОДА	Родољуб Минић
ВРСТА ЗАВОДА	Окружни затвор
ТИП ЗАВОДА	Полуотвореног типа
ОДЕЉЕЊА	Полуотворено одељење Затворено одељење
СЛУЖБЕ	Служба за обезбеђење Служба за опште послове
БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ У ЗАВОДУ - у радном односу и по уговору о делу	укупно 51 запослених, од тога: - 1 на пословима третмана - 38 на пословима обезбеђења - 1 на пословима обуке и упошљавања - 1 на пословима здравствене заштите, од тога: / 1 медицински техничар - 10 на општим пословима, од тога: / 2 дипломирана правника / 1 професионални кувар
ПРЕДВИЂЕН КАПАЦИТЕТ ЗАВОДА	за укупно 58 лица, од тога: - за 17 притвореника - за 38 осуђених - за 3 прекршајно кажњених
ПОСЕБНЕ ПРОСТОРИЈЕ	- за притвор (<i>притворска јединица/одељење</i>) - за пријем (<i>пријемно одељење</i>) - за извршење казне за прекршај - амбуланта - за усамљење и за извршење дисциплинске мере самице - за посете браниоца и посете породице - простори за шетњу - простор за вежбање у затвореном

<p>ЕВИДЕНЦИЈЕ (КЊИГЕ) КОЈЕ СЕ ВОДЕ У ЗАВОДУ</p>	<p>Евиденција (књига) ванредних догађаја (инцидената) <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) примене мера принуде <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) примене посебних мера <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) дисциплинског кажњавања <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) дисциплин. мере упућивања у самицу <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту <i>/ води је Служба за обезбеђење</i></p> <p>Евиденција (књига) повреда <i>/ води је здравствено особље</i></p> <p>Евиденција (књига) пружања правне помоћи у заводу <i>/ води је правна служба</i></p> <p>Евиденција (књига) умрлих лица <i>/ води је матична служба</i></p> <p>Евиденција (књига) лекарских прегледа <i>/ води је здравствено особље</i></p> <p>Евиденција (књига) контроле квалитета хране <i>/ води је кувар</i></p> <p>Евиденција (књига) о лицима која одбијају лечење, храну или воду <i>/ води је здравствено особље</i></p> <p>Евиденција (књига) повреда на раду <i>/ води је здравствено особље</i></p> <p>Евиденција (књига) тестирања на наркотице <i>/ води је здравствено особље</i></p> <p>Евиденција (књига) радног ангажовања лица лишених слободе <i>/ води је правна служба</i></p>
--	--

1.3.2. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / службени подаци из 2017. године

<p>ВАНРЕДНИ ДОГАЂАЈИ (ИНЦИДЕНТИ) У ЗАВОДУ</p>	<p>У 2017. години у Заводу је било: 25 ванредних догађаја (инцидената), и то:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 19 објављених штрајкова глађу <i>/ у којима је учествовало 19 лица</i> - 6 насиља међу затвореницима
<p>МЕРЕ ПРИНУДЕ У ЗАВОДУ</p>	<p>У 2017. години према 4 лица су примењене мере принуде, и то 2 употребе физичке снаге и 2 издвајања</p>

ПОСЕБНЕ МЕРЕ У ЗАВОДУ	У 2017. години према 14 лица су одређене посебне мере, и то: - према 7 лица: усамљење - према 7 лица: тестирање на заразне болести или психоактивне супстанце
ДИСЦИПЛИНСКЕ МЕРЕ У ЗАВОДУ	У 2017. години према 17 лица су изречене дисциплинске мере, и то: - према 8 лица упућивање у самицу - према 1 лицу одузимање посебно додељених права - према 3 лица ограничење или забрана располагања новцем - према 2 лица ограничење или забрана примања пакета - према 3 лица укор

ПОДНЕТЕ ПРИТУЖБЕ, ЖАЛБЕ и ТУЖБЕ	У 2017. години лица смештена у Заводу су поднела укупно 7 притужби, жалби и тужби, и то: - 5 притужбе управнику Завода - 2 притужбе директору Управе
ПРУЖЕНЕ ЗДРАВСТВЕНЕ УСЛУГЕ У ЗАВОДУ	У 2017. години у Заводу је 1.477 пута пружена здравствена услуга (здравствени прегледи и интервенције), за укупно 457 лица
УПУЋИВАЊЕ У ЗДРАВСТВЕНУ УСТАНОВУ	У 2017. години у 243 лица је упућено ради пружања здравствене заштите ван Завода, и то: - 11 у Специјалну затворску болницу - 232 у друге здравствене установе
СМРТНИ СЛУЧАЈЕВИ	У 2017. години у Заводу није било смртних случајева
ПРАВНА ПОМОЋ	У 2017. години у Заводу је 8 пута је пружена правна помоћ
ПРЕМЕШТАЈИ	У 2017. години 4 лица је премештено у други Завод
ПРЕКИДИ	У 2017. години није било прекидања извршења казне затвора
ПРЕВРЕМЕНА ОТПУШТАЊА	У 2017. години 12 осуђених је превремено отпуштено из Завода

1.3.3. ПОСЕБНИ ПОДАЦИ / службени подаци на дан посете

<p>БРОЈ ЛИС СМЕШТЕНИХ У ЗАВОДУ</p>	<p>Укупно 79 лица, од тога:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 25 у притвору - 49 на извршењу казне затвора, и то: <ul style="list-style-type: none"> - 32 осуђених <ul style="list-style-type: none"> / 4 у пријемном одељењу / 21 у полуотвореном одељењу / 7 у затвореном одељењу * 17 прекршајно кажњених <p>* 3 ван Завода (у Специјалној затворској болници)</p> <p>* 2 у удаљењу или бекству</p>
<p>БРОЈ ПРИПАДНИКА ПОСЕБНИХ ГРУПА</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 1 странац прекршајно кажњен - 4 жене у притвору - 2 малолетника у притвору
<p>БРОЈ ОСУЂЕНИХ ПОД МЕРАМА</p>	<p>У тренутку посете није било осуђених лица под мерама принуде, дисциплинским или посебним мерама</p>
<p>БРОЈ РАДНО АНГАЖОВАНИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ</p>	<p>Укупно 7 осуђених</p>
<p>БРОЈ ИНФЕКТИВНО ОБОЛЕЛИХ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ</p>	<p>Укупно 11 лица, и то 1 лице од ХИВ и 10 од хепатитиса</p>

1.3.4. ЛОКАЦИЈА И АРХИТЕКТУРА ЗАВОДА

<p>ЛОКАЦИЈА ЗАВОДА</p>	<p>Зграда Завода налази се у урбаном делу града (центар), а окружују га зграде Градске управе Крушевац, Главне поште, Градске зелене пијаце, као и објекта Дома Војске Србије.</p> <p>Завод има и Економију, која је удаљена неколико километара од зграде Завода.</p>
<p>АРХИТЕКТУРА ЗАВОДА</p>	<p>Завод се састоји од неколико објеката који чине једну целину, а унутар којих постоје и два мала шеталишта, једно за осуђена и једно за притворена лица.</p> <p>У оквиру објекта налазе се смештајни павиљони за притворена, осуђена и прекршајно кажњена лица, као и пратеће просторије - кухиња са трпезаријом, амбуланта, вешерај и радне просторије.</p>
<p>СТАЊЕ ОБЈЕКТА</p>	<p>Већина објеката је у веома лошем стању, а недостатак простора, као и површине око Завода, не дозвољава доградњу и адекватнија архитектонска решења.</p> <p>Такође, објекти на Економији Завода који се користе за смештај осуђеника нису у адекватном стању, али ни на тим објектима и земљишту нису могуће веће поправке, реконструкције или изградња јер су заправо уступљени само на коришћење Заводу, од стране ЈКП «Водовод Крушевац».</p>

ОКРУЖНИ ЗАТВОР У КРУШЕВЦУ (слика преузета са сајта Управе за извршење кривичних санкција)

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ И ДРУГИ ЖИВОТНИ УСЛОВИ

Завод је сачињен од неколико једноетажних објеката. Ван заводског круга се налази објекат са канцеларијама управе Завода, док су у осталим објектима распоређене следеће просторије: просторије-спаваонице за лица лишена слободе, просторија за извршење мере самице / усамљења, заједничка просторија за дневни боравак/ трпезарија осуђених и прекршајно кажњених лица, кухиња, просторија за посете, амбуланта и вешерај.

Економија се налази неколико километара од зграде Завода, на којој се између осталог налази још један објекат за смештај осуђеника који су ту упуслени.

Смештајни капацитет Завода је 89 места, од тога 59 места (15 места на Економији Завода) за осуђена и прекршајно - казњена лица и 30 места за притворена лица.

У тренутку НПМ посете на смештају у Заводу било је укупно 79 лица лишених слободе, од тога 32 осуђених (4 у пријемном, 21 у полуотвореном и 7 осуђеника у затвореном одељењу), 17 прекршајно-казњених и 25 притворних лица.

2.1.1. Просторије - спаваонице

У Заводу постоје просторије - спаваонице различитих димензија и капацитета. Међутим, димензије тих просторија нису у складу са важећим стандардима. Иако у тренутку посете тима НПМ нису сви лежајеви били попуњени, просторије не испуњавају минималне стандарде за лични простор који је законом предвиђен за лица лишена слободе. Такође, у свакој спаваоници налази се мокри чвор који заузима око 1 квадратни метар простора, који додатно смањује већ недовољну квадратуру просторија.

У свим просторијама у Заводу уочена је влага на зиду, услед чега у појединим спаваоницама отпадају и делови малтера са зида. Према службеним наводима, кречење просторија се редовно врши, међутим влага врло брзо након кречења избије на површину зидова.

Просторије-спаваонице су опремљене столовима и клупама за седење. Приликом обиласка просторија тим НПМ је утврдио да има и неких спаваоница које имају већи број лежаја од броја касета. Иако би свако лице према стандардима требало да има своју касету, НПМ неће овом приликом Заводу препоручити да се исте обезбеде јер би то додатно оптеретило већ недовољан животни простор лица лишених слободе. Такође, у свакој просторији-спаваоници се налазе клима уређаји, као и телевизори. Како су прекидачи за оба наведена апарата ван просторија, Служба за обезбеђење је та која их по захтеву лица лишених слободе пали или гаси.

УТВРЂЕНО

Просторије - спаваонице нису у складу са важећим стандардима.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама.³

Минимални стандарди за лични животни простор у затворским установама:

- $6m^2$ за просторију где се смешта једно лице, не рачунајући санитарни чвор
- $4m^2$ за просторију где се више лица, не рачунајући санитарни чвор
- најмање 2 m ширине, од зида до зида
- најмање 2,5 m висине, од пода до плафона.⁴

³ ЗИКС, члан 77. став 1, исто Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 15.

⁴ Стандарди Животног простора по затворенику у затворским установама Европског комитета, CPT/Inf (2015) 44

У заједничким спаваоницама, треба поштовати минималне величине: 10m² за два затвореника, 21m² за пет затвореника, 35m² за седам затвореника и 60m² за дванаест затвореника.⁵

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид, те да спаваоница мора бити толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора; просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.⁶

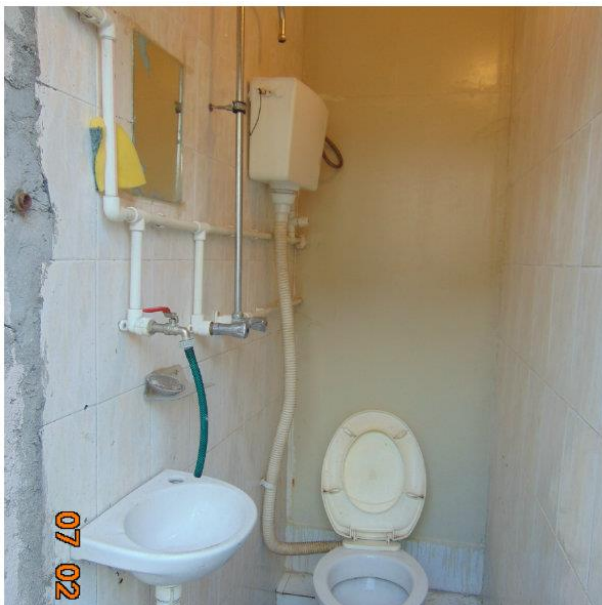
Услови смештаја, а нарочито просторије за спавање, морају поштовати људско достојанство, приватност и испуњавати захтеве за одржавање здравља и хигијене, при томе водећи рачуна о климатским условима, површини пода, запремени ваздуха, осветљењу, грејању и вентилацији.⁷

Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенски исправне и поштују приватност.⁸

Просторије у којима осуђени у заводу живе и раде су чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид. Спаваоница је толико пространа да сваком осуђеном припада најмање осам метара кубних простора и четири квадратна метра. Просторије у заводу имају примерену санитарну опрему која омогућава обављање физиолошких потреба у чистим условима кад год то осуђени жели, уз обезбеђење приватности.⁹

Свака спаваоница, осим просторије која се користи за извршење мере самице и усамљења, има мокри чвор са тушем, који је зидом и вратима одвојен од остатка просторије. Санитарни уређаји су углавном у добром стању.

Просторија - спаваоница која се користи за спровођење мера самице и посебне мере усамљења је у потпуности неусловна с обзиром да не испуњава ни минимални стандард ширине зидова (измерена ширина 1,5 метара), као и на основу чињенице, да због своје квадратуре, нема мокри чвор тако да се осуђеници изводе до мокрог чвора који се налази у другом објекту. Наведени, тоалет је без грејања и врло малих димензија. У просторији се, поред фиксираног лежаја и радијатора, налази и метална кофа која служи као тоалет уколико стражар не стигне благовремено на позив лица! Просторија нема прозор, тако да је доток природне светлости и ваздуха преко отвора изнад врата.

⁵ Ibid, став 14.

⁶ ЗИКС, члан 79. став 1 и став 2.

⁷ Препорука Комитета министара држава чланица Савета Европе (Рец 2006; 2), у вези са европским затворским правилима.

⁸ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са европским затворским правилима Res (2006) 2, тачка 19.3.

⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16.

1.

УТВРЂЕНО

У Заводу просторија која је предвиђена за извршавање дисциплинске мере самице не испуњава стандарде.

РАЗЛОЗИ

Просторија у којој се извршава мера упућивања у самицу мора имати најмање четири квадратна метра и десет кубних метара простора. Просторија мора бити прозачна, осветљена дневним и вештачким осветљењем, загрејана у складу са климатским условима, опремљена креветом и постељином, столом и столицом.

Осуђеном се мора осигурати неограничен приступ води за пиће и санитарним уређајима.

Током извршења мере упућивања у самицу осуђени може читати и писати и има право да борави ван просторије на свежем ваздуху у трајању од најмање један сат дневно.¹⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће престати са употребом просторије која је намењена за извршење дисциплинске мере самице и посебене мере усамљења, све док се иста не адаптира у складу са стандардима.

Све просторије имају лежајеве који су у добром стању и опремљени душецима, јастуцима и постељином која делује чисто. Лица лишена слободе могу да користе и своју постељину.

У тренутку посете није затечено ниједно лице лишено слободе без свог кревета, односно засебног лежаја. Међутим, према службеним наводима, као и на основу навода лица лишених слободе у притвору и затвореном одељењу, није редак случај да, услед пренасељености Завода, због недостатка лежаја, лица лишена слободе спавају на душецима на поду.

УТВРЂЕНО

Услед недостатка простора у ОЗ Крушевац, често се дешава да лица лишена слободе спавају на душецима на поду.

РАЗЛОЗИ

Сваки осуђени има право на засебан лежај.¹¹

Сваком осуђеном се обезбеђује посебан лежај са постељином. Постељина се састоји од: душека, јастука, јастучнице, чаршава, ћебади и навлаке за ћебе.¹²

У Заводима ће се свим лицима лишеним слободе омогућити засебан лежај.¹³

Све просторије имају адекватну природну и вештачку светлост. Прозори се налазе у свакој просторији и отварају се, тако да је омогућен доток свежег ваздуха. Такође, у свакој просторији се налази и грејно тело – радијатор.

Просторија за смештај лица лишених слободе који су агажовани на пословима на Економији Завода, иако се примећује да су одржавани, у јако су лошем стању. Према наводима управника, реновирање ових објеката је отежано, јер су дати Заводу на коришћење од стране ЈКП «Водовод Крушевац».

¹⁰ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, члан 17.

¹¹ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 79. став 3.

¹² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 18. став 1. и 2.

¹³ Препорука Заштитника грађана, 12 - 2611 / 10

УТВРЂЕНО

Просторије – спаваонице на Еконимији нису у складу са важећим стандардима.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама.¹⁴

Минимални стандарди за лични животни простор у затворским установама:

- 6m² за просторију где се смешта једно лице, не рачунајући санитарни чвор
- 4m² за просторију где се више лица, не рачунајући санитарни чвор
- најмање 2 m ширине, од зида до зида
- најмање 2,5 m висине, од пода до плафона.¹⁵

У заједничким спаваоницама, треба поштовати минималне величине: 10m² за два затвореника, 21m² за пет затвореника, 35m² за седам затвореника и 60m² за дванаест затвореника.¹⁶

Просторије у којима осуђени живе и раде морају бити чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене, како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид, те да спаваоница мора бити толико пространа да на сваког осуђеног дође најмање осам кубних метара и четири квадратна метра простора; просторије морају имати примерене санитарне уређаје и средства за личну хигијену.¹⁷

¹⁴ ЗИКС, члан 77. став 1, исто Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 15.

¹⁵ Стандарди Животног простора по затворенику у затворским установама Европског комитета, СРТ/Inf (2015) 44

¹⁶ Ibid, став 14.

¹⁷ ЗИКС, члан 79. став 1 и став 2.

Услови смештаја, а нарочито просторије за спавање, морају поштовати људско достојанство, приватност и испуњавати захтеве за одржавање здравља и хигијене, при томе водећи рачуна о климатским условима, површини пода, запремени ваздуха, осветљењу, грејању и вентилацији.¹⁸

Затвореници морају имати приступ санитарним просторијама које су хигијенски исправне и поштују приватност.¹⁹

Просторије у којима осуђени у заводу живе и раде су чисте, суве, проветрене, загрејане и довољно осветљене како природним, тако и вештачким светлом које омогућава читање и рад без сметњи за вид. Спаваоница је толико пространа да сваком осуђеном припада најмање осам метара кубних простора и четири квадратна метра. Просторије у заводу имају примерену санитарну опрему која омогућава обављање физиолошких потреба у чистим условима кад год то осуђени жели, уз обезбеђење приватности.²⁰

2.1.2. Заједничке просторије

У Заводу постоји само једна заједничка просторија у функцији дневног боравка, трпезарије и теретане (простора за вежбе у затвореном). У њој највећи део дана проводе осуђеници из полуотвореног одељења и прекршајно кажњена лица. Према службеним наводима, као и наводима затечених лица, време од 7 сати ујутру до 23 сати увече лица су ван спаваоница, односно могу да проводе време у наведеној заједничкој просторији. У периоду од 10:00 до 12:00 часова и од 16:00 до 17:00 су у својим спаваоницама како би лица лишена слободе из затвореног одељења могла да користе простор за шетњу, који се налази у овом делу Завода.

Дневни боравак је опремљен адекватном опремом, има доток природне светлости, као и адекватно вештачко осветљење.

Као и у оквиру спаваоница, услед недостатка простора, пушачи и непушачи нису раздвојени у посебне просторије.

УТВРЂЕНО

Услед недостатка простора, непушачи и пушачи у затвореном одељењу и притвору су смештени у истим просторијама-спаваоницама, а у полуотвореном одељењу постоји само један дневни боравак у коме је дозвољено пушење.

РАЗЛОЗИ

Нико не сме угрозити телесно и душевно здравље осуђеног.²¹

Осуђени има право на смештај који одговара савременим здравственим, хигијенским и просторним условима и месним климатским приликама.²²

Забрањено је пушење у соби за спавање, просторијама за дневни боравак, трпезарији и у радним просторима где постоји могућност избијања пожара. У заводу постоји простор који је одређен за пушење.²³

Непушачи на извршењу казне затвора и у притвору биће смештени одвојено од пушача, односно у просторије у којима се не пуши.

Непушачи који су на извршењу казне затвора и у притвору, а тренутно су смештени заједно са пушачима, односно у просторије у којима се пуши, без одлагања ће бити премештени у просторије у којима се не пуши, односно смештени одвојено од пушача.

¹⁸ Препорука Комитета министара држава чланица Савета Европе (Рец 2006; 2), у вези са европским затворским правилима.

¹⁹ Препорука Комитета министара држава чланица Савета Европе у вези са европским затворским правилима Res (2006) 2, тачка 19.3.

²⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16.

²¹ ЗИКС, чл. 76, ст. 2.

²² ЗИКС, чл. 77, ст. 1.

²³ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 22.

У просторијама у којима су смештени непушачи на извршењу казне затвора и у притвору, односно у просторијама у којима се не пуши, на видном месту ће бити истакнут знак забране пушења.²⁴

Прекршајно кажњена лица се смештају у одвојене спаваонице, али готово цео дан проводе у просторији за дневни боравак заједно са осуђеним лицима из полуотвореног одељења.

УТВРЂЕНО

Прекршајно кажњени су готово у сталном контакту са осуђенима.

РАЗЛОЗИ

Кажњени се распоређује на извршење казне затвора у посебном одељењу завода, одвојено од осуђених за кривична дела.²⁵

Такође, у недостатку слободних просторија-спаваница, лица која се задржавају у Заводу до 48 сати по налогу тужиоца по основу Законика о кривичном поступку²⁶, смештају се у неку од просторија-спаваница заједно са осталим притвореницима.

2.

УТВРЂЕНО

У Заводу се лица, којима је одређено полицијско задржавање, смештају у исте просторије-спаванице заједно са притвореницима.

РАЗЛОЗИ

Полицијски службеници задржавају лице у службеним просторијама полиције за задржавање или у за то одређеним просторијама надлежних органа правосуђа. Ако је лице задржано у просторијама органа правосуђа мора бити физички одвојено од притворених лица и лица која су на издржавању казне.²⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац неће лица којима је одређено полицијско задржавање смештати у исте просторије – спаванице заједно са притвореним лицима.

Притвореници и осуђена лица у затвореном одељењу немају просторију за дневни боравак, тако да у спаваницама проводе највећи део дана.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац не постоје заједничке просторије за дневни боравак за притворенике, као ни за осуђене, распоређене у затвореном одељењу.

²⁴ Препорука Заштитника грађана 12-1558/2009

²⁵ Закон о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014), члан 216. став 1.

²⁶ "Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014. У даљем тексту ЗКП.

²⁷ Правилник о полицијским овлашћењима, члан 28. став 2.

РАЗЛОЗИ

Притвореник борави у заводу под истим условима као и осуђено лице, ако Закоником о кривичном поступку није друкчије одређено.²⁸

Осуђенима се обезбеђује простор за дневни боравак.²⁹

Затвореници не могу једноставно бити остављени да недељама, можда чак и месецима, чаме затворени у својим ћелијама, без обзира како добри били материјални услови унутар самих ћелија. Европски комитет за спречавање мучења сматра да би требало тежити да се осигура да лица у притворским јединицама буду у могућности да проведу разуман део дана (8 сати или више) изван својих ћелија, укључени у сврсисходне активности разноликог карактера.³⁰

Осуђенима се обезбеђује простор за дневни боравак. У простору за дневни боравак обезбеђује се довољан број столица и одговарајући број столова према броју осуђеника који га користе. Простор за дневни боравак има техничке услове за коришћење радио и телевизијског апарата.³¹

Осуђени има право на смештај који одговара савременим хигијенским условима и месним климатским приликама. Разврставање осуђеног у просторије за заједнички боравак и спаваонице спровеће се уз брижљиву оцену свих околности и података евидентираних у пријемном одељењу, посебно имајући у виду узраст, личне особине и склоности, као и друга својства од којих зависи међусобни утицај и опасност од међусобног физичког и психичког угрожавања.³²

Према службени наводима, у Заводу постоје два шеталиште намењена за лица лишена слободе. Једно је предвиђено за притворена, а друго за осуђена и прекршајно-кажњена лица. Шеталишта су бетонска и нису опремљена справама за вежбање, нити спортским реквизитима. Шеталиште за осуђена лица је прекривено надстрешницом и у њему постоји пар клупа за седење, док шеталиште за притворена лице није прекривено ни надстешницом нити има било какве клупе за седење.

Осуђени током дана ван затворених просторија Завода проводе и више од два часа. Осуђени из затвореног одељења простор за шетњу на отвореном и теретану могу да користе у периоду од 10 до 12 и од 15:30 до 17 часова када су осуђени из полуотвореног одељења у својим собама и обратно.

Просторија за посете осуђених постоји представља иморовизовани простор на улазу у смештајни део лица лишених слободе. Просторија је мала, има две фотеље и столице. Посебна просторија за посете блиских лица не постоји, а осуђенима није омогућено дуже трајање редовне посете као вид компензације за непостојање просторије за посете блиских лица.

УТВРЂЕНО

Завод нема посебну просторију за посете блиских лица.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право да једном у два месеца борави с брачним другом, децом или другим блиским лицем три часа у посебним просторијама завода.³³

Посебна просторија Завода мора бити довољно пространа, загрејана, осветљена, са потребним намештајем, купатилом и прилагођена за боравак деце.³⁴

²⁸ ЗИКС, ("Службени гласник РС", бр. 55/2014), чл. 239.

²⁹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 16. став 3.

³⁰ Извод из 2. Општег извештаја Европског комитета за спречавање мучења, *CPT/Info* (92) 3.

³¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 16.

³² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 77. ст. 1 и 2.

³³ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 94. ст. 1.

³⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 48. ст. 2.

2.1.3. Хигијена у Заводу

Хигијена у целом Заводу је на задовољавајућем нивоу, ако се узме у обзир да су објекти стари и да им је потребна адаптација.

Према службеним наводима, као и наводима лица лишених слободе, постељина у Заводу се мења и пере једном у две недеље. Такође, лицима којима је то потребно обезбеђује се одећа према годишњим добима, као и хигијенски пакети. Међутим, лица лишена слободе са којима је тим НПМ обавио разговор, навела су неколико примедби које се тичу хигијенских пакета које обезбеђује Завод, као и хемијских средстава за одржавање хигијене просторија. Наиме, према њиховим речима количина средстава и прибора, које Завод обезбеђује како би се одржавала хигијена просторија, није задовољавајућа, а хигијенски пакети се добијају само на захтев. Даље наводе да се у хигијенским пакетима за период од месец дана добија: сапун, 4 ролне тоалет папира, 2 децилитра шампона, сапун за веш и паста за субе (без четкице за зубе). Такође, лица перу и суше личну гардеробу у спаваоницама што додатно повећава постојећу влагу на зидовима.

3.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Лица лишена слободе сами перу и суше личну гардеробу у спаваоницама, иако у Заводу постоји вешерај.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Осуђени, у складу са Законом, мора да одржава личну хигијену, хигијену одеће, и просторија у којима борави, а завод мора да му обезбеди прибор и средства за одржавање хигијене.</i></p> <p><i>Уколико осуђени није у стању да испуњава обавезе из става 1. овог члана, завод му пружа одговарајућу помоћ.</i></p> <p><i>Осуђеном се за време издржавања казне обезбеђује место за чишћење и одржавање одеће и обуће.</i></p> <p><i>Прање, сушење и пеглање рубља и одеће, као и постељине обавља се у заједничкој перионици завода.³⁵</i></p> <p><i>Затвореницима треба обезбедити неопходне производе за одржавање личне хигијене и опрему за чишћење просторија.³⁶</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Крушевац ће лицима лишеним слободе омогућити прање и сушење рубља и одеће у заједничкој перионици Завода.</p>

2.1.4. Закључак о стању смештајних услова у заводу

На основу анализе описаног стања смештајних капацитета зграде Окружног затвора у Крушевцу може се закључити да се овај Завод налази на неадекватној локацији, у центру града, као и да је објекат стар и руиниран. Услед неадекватних архитектонских решења, спаваонице су углавном пренасељене. Због уочених недостатака није могуће обезбедити адекватне смештајне услове за лица лишена слободе у овом Заводу, нити спровести квалитетан и свеобухватан третмански рад са осуђенима и на одговарајући начин омогућити им остваривање загарантованих права. Из наведених разлога, у делу Извештаја који се тиче смештаја само су констатовани појединачни недостаци и наведени важећи прописи и стандарди у погледу смештаја осуђених и притворених лица. Појединачне препоруке које се тичу смештаја углавном нису упућиване, имајући у виду да у постојећем затворском комплексу у Крушевцу, због старости и других недостатака објекта, није могуће решити проблеме смештаја реновирањем и адаптацијама.

³⁵ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 21, став 1, 2, 6 и 7.

³⁶ Стандарди Животног простора по затворенику у затворским установама Европског комитета, CPT/Inf (2015) 44

4.

УТВРЂЕНО:

Постојећи објекти у Окружном затвору у Крушевцу су неусловни и у њима се не може спроводити извршење кривичних санкција у складу са важећим прописима и стандардима.

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће спровести мере и активности како би се за потребе ОЗ Крушевац обезбедио одговарајући објекат за смештај лица лишених слободе у којем ће материјални услови бити у складу са важећим прописима и стандардима.

2.2. ИСХРАНА

У Заводу је запослен један професионални кувар, у радном односу на неодређено време. Помоћне послове у припреми хране врше осуђени. Лица ангажована на припреми хране имају важеће санитарне књижице. Према службеним наводима, када је кувар одсустан (услед коришћења дана годишњег одмора, боловања...) осуђена лица врше припрему хране.

5.

УТВРЂЕНО:

У Заводу, у случају одсуства запосленог професионалног куvara, осуђена лица врше припрему хране.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће, у случају одсуства запосленог професионалног куvara, ангажовати другог професионалног куvara за припремање оброка лицима лишеним слободе.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би ОЗ Крушевац могла да запосли / по потреби ангажује другог професионалног куvara.

Јеловници су доступни на увид лицима лишеним слободе и потписани су од стране шефа кухиње, лекара и управника. Постоје и посебни јеловници у складу са верским уверењима, као и са посебним режимом исхране које је преписао лекар.

Намирнице се чувају у адекватним условима. Набављају их преко централних јавних набавки које обезбеђује Управа за извршење кривичних санкција. Завод са Економије обезбеђује поврће и месо.

Разговарајући са лицима лишеним слободе, тиму НПМ су изнета опречна мишљења када је у питању квалитет исхране. Нека лица су навела да је исхрана добра, док су друга навела да нису задовољна исхраном и да је храна јако лошег квалитета, а да воће уопште не добијају. НПМ је извршио увид у недељне јеловнике и утврдио да је готово свакодневно заступљено месо, млечни производи и поврће. Међутим, увидом у јеловнике за период од почетка године, утврђено је да се воће не обезбеђује редовно.

6.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац воће се лицима лишеним слободe не обезбеђује редовно.

РАЗЛОЗИ

Осуђени има право на исхрану подобну да одржи његово добро здравље и снагу, на три obroка дневно чија укупна вредност не сме бити мања од 12.500 џула.³⁷

Најмање два пута недељно осуђеном се обезбеђује свеже воће и поврће у складу са годишњим добом. Послужени obroци морају задовољавати хигијенске стандарде.³⁸

Садржај исхране осуђеног утврђује се недељно јеловником. Јеловник саставља кувар, уз прибављено мишљење лекара, а одобрава га управник завода. Јеловник се објављује најкасније последњег дана у недељи за наредну недељу. Објављени јеловник се може из оправданих разлога изменити, с тим што се измене објављују дан раније.³⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће омогућити лицима лишеним слободe исхрану подобну да одржи њихово добро здравље и снагу, између осталог најмање два пута недељно биће им обезбеђено воће.

2.2.1. Кухиња

Кухиња се налази у приземљу Завода. Иако је зграда стара, кухиња делује одржавано, влага није приметна, а хигијена просторије и опреме је задовољавајућа. У фрижидеру су затечени узорци хране који се чувају. Кухиња је опремљена адекватном опремом. Санитарни преглед воде и радних површина редовно врши Завод за јавно здравље.

2.2.2. Трпезарија

Трпезарија, просторија која служи и као просторија за дневни боравак и теретана за осуђена и прекршајно кажњена лица, налази се поред кухиње (види више под 2.1.2.).

2.2.3. Набавка прехранбених и других ствари за личну употребу

У Заводу не постоји кантина, већ је закључен уговор са добављачем, тако да се лица лишена слободe сваког четвртка снабдевају намирницама са списка, који се налази у свакој просторији – спаваоници. На списку се налазе разне врсте прехранбених производа и средстава за одржавање личне хигијене. Увидом у списак, утврђено је да су цене у нивоу уобичајених тржишних цена у продавницама.

Лица лишена слободe су углавном навела да су задовољна у погледу асортимана производа. Изражено незадовољство је било у контексту оскудног избора цигара која се налази на списку, односно недостатку јефтинијих цигара које се иначе налазе у продаји, као и тога што могу само једном недељено да изврше куповину.

7.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац набавка ствари са списка је омогућена само једном недељно.

³⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 82. став 1.

³⁸ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 33. ст. 2.

³⁹ *Ibid*, члан 34.

РАЗЛОЗИ

Осуђеном се омогућава да о свом трошку, радним даном, два пута недељно, из продавнице - кантине завода набавља прехранбене и друге ствари за личну употребу. Радно време кантине и цене у кантини морају бити одређени и истакнути.

Приликом снабдевања кантине уважавају се оправдани захтеви осуђених. Ако у кантини завода није могуће обезбедити одговарајуће ствари, завод обезбеђује набавку ствари на други одговарајући начин. Осуђени може месечно набављати прехранбене и друге ствари за личну употребу у висини износа просечне зараде у Републици Србији за претходни месец.⁴⁰

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће лицима лишеним слободе омогућити набавку ствари преко списка два пута недељно, данима који нису један за другим и без ограничења врсте производа које могу купити.

2.3. ПРАВНА ЗАШТИТА, БЕЗБЕДНОСТ И КОНТРОЛА**2.3.1. ПРАВНА ЗАШТИТА****2.3.1.1. Информисање о правима и доступност прописа**

Осуђена лица се о правима и обавезама које имају у Заводу упознају током боравка у пријемном одељењу, о чему дају писмену изјаву, која се чува у њиховом кумулативном досијеу. На унутрашњој страни врата спаваоница су истакнути информатори о Заводу, са информацијама које могу бити од значаја лицима лишеним слободе (адреса, дневни режим активности, начин пријема пакета, посете и друге практичне информације). На вратима спаваоница је истакнуто и обавештење о могућности да се лицима лишеним слободе на захтев омогући да изврше увид у текст, односно прибављање штампане копије документа који се налази на одређеној адреси на интернету. Начелница Службе за опште послове наводи да оваквих захтева још није било.

Лица лишена слободе са којима је тим НПМ разговарао су била упозната са процедурама у Заводу и установљеним режимом активности.

Уочено је да су приручник за притворене и кућни ред Завода доступни у полицама у ходницима, на српском и енглеском језику. Примерци прописа који се односе на извршење кривичних санкција се налазе и у заводској библиотеци.⁴¹

2.3.1.2. Пружање правне помоћи

Правну помоћ лицима лишеним слободе на захтев пружа Служба за опште послове, о чему води посебну евиденцију. Уочено је да се за правну помоћ обраћају и осуђена и притворена лица, као и да ових захтева нема много: током 2017. године евидентирано је 8 захтева, а у 2018. години 2 захтева. У свим овим случајевима лицима је одговорено.

2.3.1.3. Посете браниоца

Просторије за посете браниоца су исте просторије које се користе и за посете породице, с тиме што се, према наводима службеника, посета не одвија преко стакла већ су и посетилац – бранилац и лице лишено слободе – брањеник са исте стране, а ток посете се прати путем видео надзора. Ове наводе су потврдили и затвореници. Један од интервјуисаних притвореника се пожалио да је посету браниоца имао у просторији која се налази између просторије за посете и Дежурне службе и да је током посете поред њега и браниоца стајао и слушао разговор припадник Службе за обезбеђење. Од припадника ове Службе НПМ је добио информације да се понекад дешава да се посете

⁴⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 35.

⁴¹ Више о библиотеци у поглављу 2.4.5.3. Библиотека.

бранилаца одрже у тој просторији, која изгледа као пролазна просторија и у њој се налазе фотеље и сточић, али да се на захтев браниоца омогућава поверљив разговор пребацивањем у просторију за посете.

2.3.1.4. Поднесци и притужбе

Служба за опште послове води евиденцију притужби у коју се уписују име притужиоца, предмет притужбе и одлука. Током 2017. године управнику Завода је поднето 5 притужби осуђених лица, а током 2018. године 1 притужба и све притужбе су одбијене као неосноване. У предметима у које је извршен увид одлуке су донете у року и осуђени су поучавани о праву на жалбу. Притужби притвореника судији за извршење кривичних санкција није било. Ниједна притужба се није односила на неоправдану или прекомерну употребу средстава принуде нити на понижавајуће поступање службеника.

По притужбама се не формирају посебни предмети, већ се документација (притужбе, докази и одлуке) одлаже у личне листове притужилаца. Ово је објашњено околношћу да је такво поступање одређено и даље важећим прописом о вођењу документације осуђених лица из '80. година.⁴² Овим Упутством, у члану 3. став 1. је прописано да се у лични лист улажу сви списи који се односе на третман осуђеног лица, правоснажна одлука и други списи послати или прибављени приликом или након ступања на издржавање казне. Ово међутим не спречава формирање предмета притужби које ће водити надлежна заводска служба, у који ће се одлагати целокупна документација настала у поступцима по притужбама и који ће се чувати у архиви завода, док би се примерци притужбе и решења улагали и у лични лист подносиоца притужбе. Чланом 57. Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора је и предвиђено да притужбе осуђени подносе у три примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један остаје код осуђеног, а један се улаже у лични лист осуђеног. Такође, вођење предмета притужби би било у складу са захтевима канцеларијског пословања органа државне управе.

8.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Крушевац се не формирају предмети притужби.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Предмет је скуп свих поднесака, аката и прилога који се односе на исто питање или задатак и као такви чине јединствену целину.⁴³</i></p> <p><i>Сваки акт којим почиње нови предмет или досије треба по евидентирању уложити у посебан омот списка (образац број 13). На омот списка уписује се број, година, ознака органа државне управе и његове унутрашње организационе јединице, а испод тога кратак садржај предмета односно досијеа, као и попис прилога. Омоти списка за предмете у управном поступку испод кратке садржине предмета имају одговарајуће бројеве (од 1 до 12, односно од 1 до 9, односно од 1 до 13, односно од 1 до 9, односно од 1 до 7 и од 1 до 16). Акте истог предмета треба улагати у омоту по датумима пријема односно решавања тако да се акти са новијим датумом налазе на врху.⁴⁴</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Крушевац ће се за сваку притужбу поднету управнику Завода формирати посебан предмет, са омотом списка, у који ће се одлагати комплетна документација из притужбеног поступка.</p>

⁴² Упутство о врстама евиденције и начину вођења евиденције осуђених и притворених лица ("Сл. гласник СРС", бр. 58/81).

⁴³ Уредба о канцеларијском пословању органа државне управе ("Сл. гласник РС", бр. 80/92, 45/16 и 98/16), чл. 3. т. 4.

⁴⁴ Упутство о канцеларијском пословању органа државне управе ("Сл. гласник РС", бр. 10/93, 14/93 – испр, 67/16 и 3/17), чл. 83. и 85.

Иако је од почетка 2017. године поднето релативно мало притужби, током обиласка завода и разговора са осуђеним лицима тиму НПМ су се многи жалили на одређене повреде права или неправилности. Ове жалбе су уобичајене за осуђенике и нису се бројношћу нити својим предметом разликовале од жалби које је тим НПМ примао приликом обилазака осталих завода за извршење кривичних санкција: напредовање у третману, спровођење на лекарске прегледе ван установе, материјални услови, предаја поднесака, понуђене активности и друго. Оно што је уочљиво у овом Заводу је несразмеран број формалних притужби управнику у односу на број жалби које је тим НПМ чуо током разговора са осуђенима. На ово је указано руководству Завода, које је истакло да је њихов циљ да било какав проблем који лица лишена слободе имају покушају да реше непосредном комуникацијом са њима.

НПМ сматра да процедуре притуживања умногоме доприносе поштовању права затвореника и делују као основна заштита од лошег поступања, али и да у исто време граде поверење у систем и конкретно у установу у којој се налазе. Од овог поверења корист имају сви у затворском систему, и затвореници и службеници. Најефикаснији начин је да особље развије позитивне односе са затвореницима, који ће се осећати слободним да им неформално приступе у вези са евентуалним проблемима, у ком смислу је позитивна намера руководства ОЗ Крушевац да на овај начин приступе појединачним незадовољствима лица лишених слободе. Међутим, увек ће бити неких проблема који се не могу решити на овом нивоу. Стога је важно да у затворима постоје поступци који дозвољавају затвореницима да поднесу званичне притужбе у вези са било којим аспектом поступања према њима или условима у затвору. Такви поступци могу помоћи у подстицању поверења у систем, осигурати поштовање правила и права и спречити да спорна питања постану извор већих проблема у затвору. Поступци такође могу одвраћати од злоупотребе. Када се примењују на правичан и транспарентан начин, процедуре притуживања могу имати користи за затворенике, особље и управе затвора.

Наводи из притужби би требало бити пажљиво проверавани, а притужиоцу би требало образложити основаност или неоснованост његових навода. У једном предмету у који је НПМ остварио увид осуђеник се притужио на непоштовање појединих прописа према њему и притужба му је одбијена као неоснована јер се не односи ни на шта конкретно. Исправан приступ би био да се од подносиоца затражи да појасни своје наводе, односно да пружи информације о његовим конкретним незадовољствима и да се они покушају решити, у оквиру објективних могућности. У разговорима са осуђенима, на питање тима НПМ да ли су се у вези са проблемом који су навели обраћали управи завода, неколико њих је одговорило да "нема сврхе подносити притужбу јер од тога нема ништа".

9.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће успоставити делотворну процедуру притуживања.

РАЗЛОЗИ

Сваки затвореник ће свакодневно имати прилику да подноси захтеве или притужбе директору затвора или запосленом у затвору који је овлашћен да га заступа.⁴⁵

Притворено или затворено лице или његов бранилац имаће право да поднесе захтев или притужбу у вези са поступањем према њему, посебно у случају мучења или другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања, органима надлежним за управљање местима детенције и вишим властима и, када је то потребно, одговарајућим органима који имају овлашћења за преиспитивање или поступање по правним лековима.⁴⁶

⁴⁵ Стандардна минимална правила Уједињених нација о поступању са затвореницима (Нелсон Мандела правила), прав. 56.1.

⁴⁶ Скуп принципа Уједињених нација за заштиту свих лица у детенцији или затвору, усвојена Резолуцијом Генералне скупштине бр. 43/173 од 9. децембра 1988. године, принц. 33.1.

Затвореници ће, појединачно или као група, имати довољно могућности да поднесу захтеве или притужбе управнику затвора или другом надлежном органу.⁴⁷

Ефикасни жалбени и инспекцијски поступци представљају основне гаранције против злостављања у затворима. Затвореницима треба омогућити путеве за улагање жалбе, како унутар тако и изван контекста затворског система, укључујући и могућност поверљивог приступа одговарајућим властима.⁴⁸

Органи државне управе дужни су да свима омогуће прикладан начин за подношење притужби на свој рад и на неправилан однос запослених.⁴⁹

Лице према коме се извршава кривична санкција има право на заштиту основних права прописаних Уставом, потврђеним међународним уговорима, општеприхваћеним правилима међународног права и овим законом.⁵⁰

Осуђени има право притужбе управнику завода због повреде права или других неправилности које су му у заводу учињене.

Осуђени може поднети притужбу из става 3. овог члана у року од три месеца од дана настанка повреде права или друге неправилности, а изузетно у року од шест месеци ако је постојала објективна спреченост. Притужбу која је неразумљива управник завода ће вратити осуђеном ради појашњења навода. Рок за достављање појашњења је 48 часова.

Ако осуђено лице не достави појашњење у остављеном року, притужба ће бити одбачена.

Ако се притужба односи на угрожавање или повреду тела или здравља осуђеног, управник завода ће наредити да лекар одмах прегледа осуђеног и да о томе сачини извештај.

Управник завода или лице које он овласти дужан је да испита притужбу осуђеног и да у року од 15 дана донесе решење.

Ако се утврди да су наводи из притужбе основани, управник или лице које он одреди, одмах ће наложити отклањање утврђених неправилности.

Ако отклањање неправилности није могуће, управник ће налогом забранити њено даље понављање.⁵¹

Осуђени може, у складу са Законом, поднети притужбу управнику завода због повреде права или других неправилности које су у заводу учињене према њему.

Уколико се предмет притужбе односи на један или више поднесака из става 1. овог члана осуђени ће у образложењу притужбе навести разлоге због којих је незадовољан одговором овлашћеног лица.

Уколико се притужба односи на тежу повреду радних обавеза и дужности од стране запосленог лица, управник или лице које он одреди, одмах ће испитати основаност притужбе и предузети мере за спречавање даљег наступања штетних последица.

Уколико се притужба односи на угрожавање или повреду тела или здравља осуђеног, управник завода ће, у складу са Законом, наредити да лекар одмах прегледа осуђеног и да о томе сачини извештај.⁵²

Увидом у неколико поднесака којима су се осуђени обраћали начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе Завода, утврђено је да су се одговори достављали у писменој форми и у оквиру законског рока од 5 дана. Поднесци и одговори на њих се чувају у личним листовима, као и у заводској Служби која је поступала по поднеску. Ови поднесци се уписују у обједињену евиденцију поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту, коју води васпитач. Од почетка 2018. године до дана посете у овој књизи је евидентирано 109 различитих обраћања осуђених.

НПМ је приметио да одговори службених лица на поднеске понекад нису образложени. На пример, један осуђени је затражио да му се омогући преузимање мобилног телефона са депозита приликом коришћења слободног изласка у град и добио је одговор да се не одобрава. Било би целисходно да се у случајевима негативних одговора на захтеве затвореника макар укратко изнесу разлози за то.

⁴⁷ Европска затворска правила, прав. 70.1.

⁴⁸ Издржавање затворске казне, Стандарди ЦПТ, II Општи извештај ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 54.

⁴⁹ Закон о државној управи ("Сл. гласник РС", бр. 79/05, 101/07, 95/10 и 99/14), чл. 81. ст. 1.

⁵⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 8. ст. 1.

⁵¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 126. ст. 3. – 10.

⁵² Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 54. ст. 2 – 5.

10.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац одговори на поднеске којима се одбијају захтеви лица лишених слободe у неким случајевима нису образложени.

РАЗЛОЗИ

Уколико се захтев не усвоји или притужба одбије, затворенику ће се навести разлози за то, а затвореник има право да се жали независном органу.⁵³

Осуђени се може, ради остваривања својих права, поднеском обратити начелнику или другом овлашћеном лицу из одговарајуће службе завода.

Лице из става 1. овог члана дужно је да у року од пет дана од дана предаје поднеска, писмено и образложено одговори на поднесак осуђеног.⁵⁴

ПРЕПОРУКА

Уколико су захтеви из поднесака лица лишених слободe одбијени, начелник службе или друго овлашћено лице ОЗ Крушевац ће подносиоцима поднесака образложити своју одлуку.

Захтеве за поверљиве разговоре са управником лица лишена слободe предају на исти начин као и друге поднеске, а управник на захтеву констатује да је обављен разговор. Ови захтеви се чувају у личним листовима и о њима се не води посебна евиденција.

11.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац не постоји могућност да се захтеви лица лишених слободe за поверљиве разговоре са управником Завода поднесу преко посебног сандучета.

РАЗЛОЗИ

Постојаће заштитне мере како би се осигурало да затвореници могу да подносе захтеве или притужбе безбедно и, ако то затражи подносилац, на поверљив начин. Затвореник или друга особа наведена у 4. параграфу 56. правила не смеју бити изложени ризику од одмазде, застрашивања или других негативних последица због подношења захтева или притужбе.⁵⁵

Поверљивост у вези са захтевом или притужбом ће се сачувати ако то затражи подносилац притужбе.⁵⁶

Затвореници ће, појединачно или као група, имати довољно могућности да поднесу захтеве или притужбе управнику затвора или другом надлежном органу.⁵⁷

Ефикасни жалбени и инспекцијски поступци представљају основне гаранције против злостављања у затворима. Затвореницима треба омогућити путеве за улагање жалбе, како унутар тако и изван контекста затворског система, укључујући и могућност поверљивог приступа одговарајућим властима.⁵⁸

Притвореник који захтева да се непосредно обрати управнику завода и да са њим усмено разговара, писмени захтев доставиће преко посебног сандучета.

Управник завода ће обавити разговор са притвореником. Уколико наведени разлози немају поверљив карактер упутиће га на Законом и овим правилником прописан начин остваривања и заштите права.⁵⁹

Осуђени који захтева да се непосредно обрати управнику завода и да са њим усмено разговара, писмени захтев доставиће преко посебног сандучета.

⁵³ Европска затворска правила, прав. 70.3.

⁵⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 126. ст. 1. и 2.

⁵⁵ Нелсон Мандела правила, прав. 57.2.

⁵⁶ Скуп принципа Уједињених нација за заштиту свих лица у детенцији или затвору, принц. 33.3.

⁵⁷ Европска затворска правила, прав. 70.1.

⁵⁸ Издржавање затворске казне, Стандарди ЦПГ, II Општи извештај ЦПГ/Инф (92) 3, пар. 54.

⁵⁹ Правилник о извршењу мере притвора ("Сл. гласник РС", 132/14), чл. 58.

Управник завода ће обавити разговор са осуђеним. Уколико наведени разлози немају поверљив карактер упутиће га на Законом и овим правилником прописан начин остваривања и заштите права.⁶⁰

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац лицима лишеним слободе ће се омогућити да писмене захтеве за поверљиве разговоре са управником Завода достављају и преко посебног сандучета.

Сандуче за захтеве лица лишених слободе за поверљиве разговоре са управником Завода биће доступно свим лицима лишеним слободе, означено да је за ту намену, закључано и његов кључ ће се налазити искључиво код управника.

Управник ће приликом обиласка Завода проверавати садржину посебног сандучета и узимати у рад захтеве који су на овај начин достављени.

2.3.1.5. Достављање службене поште

Службена лица Завода су навела да радник који је задужен да у павиљону сакупља пошту и поднеске лица лишених слободе писмена прима сваког дана ујутру. Уколико се ради о поднесцима упућеним заводским службама, они се примају у једном примерку, ван коверти и евидентирају у књигу коју води васпитач, па се дају у рад надлежној служби. О предаји ових писмена подносиоци не добијају потврде. Ако се ради о писменима лица лишених слободе који се упућују ван Завода (лична пошта или поднесци за друге органе), они се преузимају у затвореној коверти и уписују у одговарајућу књигу коју води Служба за опште послове, па се након евидентирања затворенику који је предао писмено уручује потврда о томе. Према службеним наводима, од када затвореник преда писмено до добијања потврде протекне највише неколико сати. У потврдама се наводе датум када је затвореник предао одређено писмено, број под којим је заведено, коме је упућено и датум експедовања и потписују их службеник писарнице и затвореник.

Неколико лица лишених слободе се пожалило тиму НПМ да сумња да њихови поднесци и притужбе не стижу до заводске службе којој су упутили.

12.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац лица лишена слободе не добијају потврде о предаји писмена која се подносе Заводу (поднесци, притужбе и жалбе).

РАЗЛОЗИ

Постојаће заштитне мере како би се осигурало да затвореници могу да подносе захтеве или притужбе безбедно и, ако то затражи подносилац, на поверљив начин. Затвореник или друга особа наведена у 4. параграфу 56. правила не смеју бити изложени ризику од одмазде, застрашивања или других негативних последица због подношења захтева или притужбе.⁶¹

Ефикасни жалбени и инспекцијски поступци представљају основне гаранције против злостављања у затворима. Затвореницима треба омогућити путеве за улагање жалбе, како унутар тако и изван контекста затворског система, укључујући и могућност поверљивог приступа одговарајућим властима.⁶²

Поднесак притвореник подноси у три примерка, од којих се један упућује управнику завода, један остаје код притвореног, а један се улаже у лични лист притвореног.

Притворенику се предаје потврда о предатом поднеску, која садржи име и презиме подносиоца, датум пријема и број под којим је заведен.⁶³

⁶⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 55.

⁶¹ Нелсон Мандела правила, прав. 57.2.

⁶² Издржавање затворске казне, Стандарди ЦПТ, II Општи извештај ЦПТ/Инф (92) 3, пар. 54.

⁶³ Правилник о извршењу мере притвора, чл. 57.

Поднесак, притужбу и жалбу осуђени подноси у три примерка, од којих се један упућује надлежном органу, један остаје код осуђеног, а један се улаже у лични лист осуђеног.⁶⁴

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац лица лишена слободе ће поднеске, притужбе и жалбе подносити у три примерка, од којих ће се један упутити надлежном органу, један остати код лица, а један уложити у његов лични лист.

На примерку који остаје код лица лишеног слободе ће се уписивати датум пријема и име службеног лица које је примило писмено.

2.3.2. БЕЗБЕДНОСТ

2.3.2.1. Повреде безбедности (ванредни догађаји)

У писаном извештају Завода наведено је да је у 2017. години било 25 ванредних догађаја: 19 објављених штрајкова глађу (одбијања хране и/или воде) и 6 насиља међу затвореницима.

О одбијању хране и/или воде Служба за обезбеђење води посебну евиденцију, у коју се уписују име, статус и група затвореника, разлог одбијања и потпис лекара којим потврђује да је обавио преглед.⁶⁵ Увидом у евиденцију утврђено је да је од 19 одбијања хране и/или воде у 12 случајева као разлог наведено незадовољство спровођењем третмана. Такође, утврђено је и да опада број штрајкова: током 2016. године било их је 28, током 2017. године 19 и од почетка 2018. године до дана посете ниједан.

Код случајева насиља међу затвореницима се радило о међусобним физичким обрачунима. Као и у другим заводима, о међузатвореничком насиљу јавно тужилаштво се обавештава само уколико дође до тежих последица, што се догодило једном у 2017. години. Тумачење члана 156. став 2. Закона о извршењу кривичних санкција⁶⁶ је да лица лишена слободе кривично одговарају само за кривична дела за која је прописана казна затвора дужа од 1 године, а за остала се дисциплински кажњавају.⁶⁷

Током 2017. године није било самоповређивања лица лишених слободе, а током 2018. године једно лице је прогутало кашику.

Оштећења ствари у Заводу се догађају, али су незнатна и претежно се ради о оштећењу постељине.

Посебна евиденција се води само о одбијању хране и/или воде. Према речима начелника Службе за обезбеђење остале евиденције ће бити успостављене у складу са недавно донетом Директивом директора Управе⁶⁸ и након што Заводу буду достављене књиге у којима ће се ове евиденције водити.

Увидом у документацију о ванредним догађајима, утврђено је да се о њима састављају извештаји који се уз пратећу документацију ажурно (истог или следећег дана) достављају оперативном подцентру Управе за извршење кривичних санкција

⁶⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 57.

⁶⁵ Више о лекарским прегледима током одбијања хране и/или воде у поглављу 2.5.2.3. Прегледи у посебним случајевима.

⁶⁶ "У складу са одредбама Кривичног законика дисциплински ће се казнити осуђени који за време извршења казне затвора учини кривично дело за које је прописана новчана казна или казна затвора до једне године."

⁶⁷ Иако би се овакво тумачење могло прихватити, спорно је да ли би квалификацију конкретног случаја као одређеног кривичног дела могао да обави завод за извршење кривичних санкција у ком се случај догодио или би то требало да уради надлежно јавно тужилаштво.

⁶⁸ Директива о изгледу, садржају и начину вођења посебних евиденција у служби за обезбеђење у Заводима бр. 7/18 од 02. фебруара 2018. год.

2.3.2.2. Мере безбедности

2.3.2.2.1. Претреси (прегледи) лица, просторија и пакета

Претреси просторија се обављају на основу наредбе управника или начелника Службе за обезбеђење, које се доносе сходно претходно утврђеном годишњем плану претреса. Увидом у документацију утврђено је да је током 2017. године обављено 51 претреса просторија са претресом лица која у њима бораве, а од почетка 2018. године 4 претреса. Документација о извршеним претресима садржи наредбу, записник о претресу, белешке припадника Службе за обезбеђење који су обавили претрес и извештај о ванредном догађају оперативном подцентру, уколико су пронађене недозвољене ствари.

Начелник Службе за обезбеђење тврди да се детаљни претреси обављају само при пријему лица лишених слободе у Завод, односно уласку у Завод након одсуства, а да се приликом претреса просторија обавља делимичан претрес, односно преглед одеће и обуће. Лица лишена слободе нису имали примедби на начин обављања претреса.

Претреси посетилаца се обављају у просторији која се налази поред Дежурне службе. У овој просторији се налази завеса, којом се у случају потребе за приватношћу може обавити претрес. У Заводу постоји пракса прегледа пелена деце, која се обавља тако што иза завесе детету пелену промени његов пратилац, најчешће мајка, у присуству припадника Службе за обезбеђење. У Дежурној служби се налазе резервне пелене и постолје за преврћање. НПМ не увиђа потребу да се свако дете прегледа "на голо", ако се има у виду да се у ОЗ Крушевац све породичне посете одвијају под (макар) визуелним надзором службеника.

13.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац деци посетиоцима рутински се прегледају пелене.

РАЗЛОЗИ

Наметљиве претресе, укључујући претресе на голо и прегледе телесних шупљина, би требало предузети само ако је то апсолутно неопходно. Затворске управе би требало охрабрити да развијају и користе одговарајуће алтернативе наметљивим претресима. Наметљиве претресе би требало обавити у приватности и од стране обученог особља истог пола као и затвореник.⁶⁹

Процедуре претреса и уласка за посетиоце не смеју бити деградирајуће и биће регулисане принципима који су заштитни најмање као они наведени у правилима од 50 до 52. Треба избећи преглед телесних шупљина и не би га требало примењивати на децу.⁷⁰

Затворско особље ће показати компетентност, професионализам и осетљивост и сачуваће уважавање и достојанство приликом претраживања и деце у затвору која су са мајкама и децом која посећују затворенике.⁷¹

Мора постојати равнотежа између обавезе да се заштите безбедност и сигурност и права на приватност посетилаца.⁷²

Претреси ће поштовати достојанство малолетника и колико је то могуће њихову приватност. Малолетнике ће претресати особље истог пола. Повезани интимни прегледи морају бити оправдани разумном сумњом у појединачном случају и бити обављени само од стране лекара.

⁶⁹ Нелсон Мандела правила, прав. 52.1.

⁷⁰ Нелсон Мандела правила, прав. 60.2.

⁷¹ Правила Уједињених нација о поступану према затвореницама и ванзаводским мерама за преступнице (Бангкошка правила), прав. 21.

⁷² Препорука Рец (2006) 2 Комитета министара државама чланицама СЕ о европским затворским правилима (Европска затворска правила), прав. 54.9.

Посетиоци ће се претресати само ако постоји оправдана сумња да могу имати нешто у њиховом поседу што угрожава сигурност и безбедност институције.⁷³

Имајући у виду утицај који они могу имати на одржавање односа затвореника са својом породицом и пријатељима, ЦПТ позива пољске власти да преиспитају приступ претресу затвореникових посетилаца на голо у затвору у Лублину. Ако постоји озбиљан безбедносни интерес (заснован на одређеним информацијама) у вези са одређеним посетиоцем, може се организовати затворена и / или надгледана посета уместо да се посетиоцу наметне претрес на голо.⁷⁴

По мишљењу ЦПТ-а, прибегавање претресу на голо треба да буде основано на индивидуалној процени опасности и да подлеже строгим критеријима, као и надзору, а он би требало бити обављен на начин да се поштује људско достојанство. С тим у вези, Комитет не може видети никакво оправдање за претрес на голо затвореника након "затворених" посета. Надаље, они затвореници који су претресани нису требали потпуно скинути сву одећу у исто време, тј. особи би требало дозволити да скине одећу изнад струка, те да је обуче пре даљег скидања.

ЦПТ препоручује властима Републике Српске да предузму потребне кораке да у Затвору у Бијељини прекину свакодневну праксу претресања на голо и да уведу политику претреса на голо заснованог само на оцени опасности у светлу горе наведених примедби.⁷⁵

Делегација је сазнала да се затвореници и посетиоци у КПЗ Зеница пре и након посете подвргавају систематском претресу уз потпуно скидање одеће. Прво, овакав претрес треба да се врши на основу обавештајних података, а не да буде уобичајена пракса. Друго, потребно је преузети све разумне напоре како би се при оваквим претресима заштитило достојанство појединца. Комитет сматра да од лица које се претреса не треба тражити да одједном скине сву одећу, односно треба му дозволити да се прво скине од струка навише и да потом обуче тај део гардеробе пре него што скине остатак гардеробе. Поред тога, више од једног службеног лица истог пола као и особа која се претреса треба, у правилу, да буде присутно током претреса уз скидање гардеробе као мера заштите како затвореника, тако и особља.

Препорука Комитета управе КПЗ Зеница је да преузме неопходне кораке како би се повиновало наведеним захтевима који се односе на претрес.⁷⁶

У циљу проналажења предмета и ствари чије држање није дозвољено сходно правилнику који уређује кућни ред казнено поправних завода и окружних затвора, а ради очувања реда и дисциплине у заводу, припадник службе за обезбеђење може према указаној потреби, вршити преглед просторија у заводу са претресом, преглед лица лишених слободе са претресом и прегледом тела, осим прегледа телесних отвора који обавља здравствени радник, у складу са Законом.

Преглед и претрес лица лишеног слободе врши се обавезно приликом пријема у завод, отпуштања из завода, привременог напуштања завода, повратка са рада, извођења на посету, спровода, упућивања у просторије за извршење дисциплинске мере, посебних мера и мера принуде, као и у свим другим случајевима када постоје оправдани разлози безбедности.

Ради проналазка предмета чије држање и употреба није дозвољена у заводу, лични претрес лица лишених слободе, претрес ствари које поседују и претрес просторија у којима борава и раде, може се вршити у свако доба.⁷⁷

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац деца посетиоци се неће претресати "на голо".

У случајевима оправдане сумње да су лица лишена слободе током посете примила недозвољене ствари, након посете обавиће се претрес тог лица и/или тестирање на психоактивне супстанце.

⁷³ Препорука ЦМ/Рец (2008) 11 Комитета министара државама чланицама СЕ о европским правилима за малолетнике под санкцијама или мерама, прав. 89.2. и 89.3.

⁷⁴ Извештај пољској Влади о посети Пољској коју је обавио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) од 5. до 17. јуна 2013. године, ЦПТ/Инф (2014) 21, пар. 106.

⁷⁵ Извештај Влади Босне и Херцеговине о посети Босни и Херцеговини коју је обавио ЦПТ од 5. до 11. децембра 2012. године, ЦПТ/Инф (2013) 25, пар. 54.

⁷⁶ Извештај Влади Босне и Херцеговине о посети Босни и Херцеговини коју је обавио ЦПТ од 29. септембра до 9. октобра 2015. године, ЦПТ/Инф (2016) 17, пар. 79.

⁷⁷ Правилник о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 21/16 и 104/16), чл. 38.

Пакети се прегледају у истој просторији где се претресају и посетиоци. Примедби затвореника у вези овога није било.

2.3.2.2.2. Видео надзор

Унутрашњост и спољашњост Завода су покривене са довољно камера. Видео надзор постоји над заједничким просторијама, просторији за извршење самице/ усамљења, просторији за посету и прилазима Заводу. Обавештење о видео надзору је истакнуто само на улазима у Завод, али не и у просторијама које су под надзором. Такође, снимљени материјал се чува у трајању краћем од 1 дана (15 – 20 сати), што је недовољно у случају потребе за, на пример, прибављањем доказа у поступцима по притужбама лица лишених слободе.

14.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У ОЗ Крушевац у просторијама које су под видео надзором нису истакнута обавештења о томе и снимци видео надзора се кратко чувају.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p>У контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем заштите снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала.⁷⁸</p> <p>Треба обратити више пажње на бољу покривеност видео надзором, уз снимке сигурносних камера и адекватан начин чувања снимљених података.⁷⁹</p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Крушевац ће у просторијама које су под видео надзором истаћи обавештења о томе.</p> <p>ОЗ Крушевац ће предузети потребне мере да се сви снимци видео надзора чувају у трајању не краћем од 30 дана.</p> <p>Управа за извршење кривичних санкција ће предузети потребне мере како би се обезбедила средства за унапређење система видео надзора у ОЗ Крушевац.</p>

2.3.2.2.3. Аларм за позивање страже

Спаваонице ОЗ Крушевац нису опремљене тастерима за позивање службених лица, већ се они позивају лупањем на врата. Лица лишена слободе са којима су обављени разговори наводе да се службеници појаве у спаваоници убрзо након лупања.

2.3.2.2.4. Служба за обезбеђење

Служба за обезбеђење има 38 припадника и располаже са два специјална моторна возила. Једно возило је старије и лица која се превозе се смештају на 2 бочне клупе, постављене једна насупрот другој, а друго је новије и лица се смештају на седишта. Оба возила су опремљена видео надзором. У случају потребе за додатним возилима, успостављена је сарадња са Васпитно-поправним домом у Крушевцу.

Припадници Службе за обезбеђење наводе да се не сећају када су добили нове униформе (уназад више година сигурно нису), а Завод је из сопствених средстава спорадично набављао панталоне и

⁷⁸ Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ од 01. до 11. фебруара 2011. године ЦПТ/Инф (2012) 17, пар. 37.

⁷⁹ Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ од 26. маја до 5. јуна 2015. године ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 131.

мајице. Окружни затвор се током 2017. године⁸⁰ обратио Управи за извршење кривичних санкција са захтевом за набавку 53 различитих делова опреме која недостаје Служби за обезбеђење (наоружање, униформе и друго), али одговоре нису добили.

15.

УТВРЂЕНО

Припадницима Службе за обезбеђење ОЗ Крушевац недостају униформе, наоружање и друга опрема.

РАЗЛОЗИ

Затворско особље ће имати адекватан ниво образовања и биће им дате вештине и средства за обављање њихових дужности на професионалан начин.⁸¹

Услови рада и плате би требало да буду такви да омогућавају запошљавање и задржавање делотворног особља и да службеницима омогућају коректно вршење њихових функција и развој свести о професионалној одговорности.⁸²

Затворска управа даје висок приоритет поштовању правила која се односе на запослене.⁸³

Радну униформу припадника и припадница Службе у зимском периоду чине: качкет, кошуља дугих рукава, панталоне, џемпер, шал, подкапа, чарапe доколенице, кожне рукавице, полудубоке ципеле, опасач и каиш за панталоне, јакна са скидајућим улошком и мантил за кишу.

Радну униформу припадника и припадница Службе у летњем периоду чине: качкет, кошуља кратких рукава, мајица кратких рукава, мајица кратких рукава са крагном, панталоне, чарапe доколенице, плитке ципеле, полудубоке ципеле, опасач и каиш за панталоне и јакна.

Интервентну униформу припадника и припадница Службе сачињава: качкет, комбинезон (зимско-летња варијанта), мајица кратких рукава, мајица дугих рукава, полудубоке ципеле и опасач.

Свечану униформу припадника Службе чине: шапка, кошуља, блуза, панталоне, кравата и рукавице, чарапe доколенице, плитке ципеле и мантил са улошком,

Свечану униформу припадница Службе чине: шешир, кошуља, блуза, сукња, машина и рукавице, унихоп чарапe, плитке ципеле и мантил са улошком.⁸⁴

Припадник Службе, по пријему у радни однос, задужује радну униформу, а свечану униформу после положеног стручног испита за звање у Служби и распоређивања на радно место.

Интервентном униформом задужују се припадници Службе који су распоређени у групу за интервенције. Припадници Службе задужују се униформом према прописаним деловима, количини и роковима одговарајуће врсте униформе из овог правилника.⁸⁵

На захтев Управе, заводи су дужни да доставе извештај о стању униформе на задужењу и залихама, као и да искажу потребе за набавком униформе и делова униформе.⁸⁶

Начелник Службе, у складу са врстом и типом завода, пословима и задацима Службе, доставља управнику завода образложен план потреба и предлог за набавку наоружања и опреме.

Начелник Службе, претходно прибавља мишљење стручно-техничке комисије за набавку наоружања и опреме коју образује директор Управе.

⁸⁰ Допис од 01. јуна 2017. године.

⁸¹ Нелсон Мандела правила, прав. 75.1.

⁸² Препорука Комитета министара државама чланицама СЕ о особљу које је задужено за спровођење санкција и мера Рец (97) 12, чл. 40.

⁸³ Европска затворска правила, прав. 73.

⁸⁴ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 29/16, 74/16, 3/17 и 89/17), чл. 5.

⁸⁵ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 15.

⁸⁶ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 18. ст. 3.

Управник завода, по извршеној анализи предлога, даје сагласност на план и предлог и исте, уз образложење доставља директору Управе.⁸⁷

Одлуку о набавци наоружања, муниције и опреме доноси директор Управе, у складу са законом.⁸⁸

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција ће набавити униформе, наоружање и другу опрему која недостаје Служби за обезбеђење ОЗ Крушевац.

2.3.2.3. Мере принуде

Према документацији о употреби мера принуде, током 2017. године 2 пута је примењена физичка снага и 2 пута издвајање, а током 2018. године 1 пут издвајање. Издвајање се извршава у просторији за извршење дисциплинске мере упућивања у самицу.⁸⁹

О примени мера принуде се сачињавају извештаји припадника Службе за обезбеђење који су применили меру и извештај начелника Службе за обезбеђење о утврђивању околности под којима су мере примењене. У извештајима начелника Службе у које је НПМ остварио увид наведени су разговори начелника са лицем лишеним слободe о околностима под којима су мере према њему примењене. Уз извештаје су приложене писмене изјаве лица и сведока – других лица лишених слободe, као и лекарски извештаји о прегледима обављеним након примене мере. У прегледаним лекарским извештајима је констатовано да лица нису претрпела било какве последице. У овим извештајима се види датум њиховог састављања, али не и време прегледа. О примени мера се обавештава директор Управе, односно поступајући судија уколико је мера примењена према притворенику.

16.

УТВРЂЕНО

У извештајима лекара о прегледима након примена мера принуде се не уписују времена обављања прегледа.

РАЗЛОЗИ

Непосредно након примене мере принуде, изузев мере везивања, обавезан је лекарски преглед осуђеног према коме је мера примењена. Преглед се понавља између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене мере.⁹⁰

Непосредно након примене мере принуде, изузев мере везивања, у складу са Законом, обавезан је лекарски преглед осуђеног према коме је принуда примењена, а који се понавља између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене мере.⁹¹

ПРЕПОРУКА

Лекар ОЗ Крушевац ће уписивати времена обављања прегледа у извештаје о прегледима лица лишених слободe након примена мера принуде (прегледи непосредно након примене мере и поновљени прегледи између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене).

Увидом у налоге за спровођење утврђено је да се лица лишена слободe која се изводе из ОЗ Крушевац по правилу везују и да се у налозима уписују да су склони бекству. Нека лица лишена

⁸⁷ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 38. ст. 1. – 3.

⁸⁸ Правилник о униформи, ознакама, наоружању, специјалним возилима и другој опреми у Служби за обезбеђење у Управи за извршење кривичних санкција, чл. 39.

⁸⁹ Више о материјалним условима у овој просторији у поглављу 2.1.1. Просторије – спаваонице.

⁹⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 144. ст. 3.

⁹¹ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 105/14), чл. 9.

слободе са којима су обављени разговори су навела да се везују са рукама назад, а нека да се везују са рукама напред, што је уочено и у документацији о спроводима. Малолетни притвореници, узраста од 15 година, су такође навели да су били везивани, са рукама напред, до и од службеног возила. Обавезно везивање приликом извођења из завода је предвиђено за лица лишена слободе из затвореног одељења: осуђене разврстане у затворено одељење и притворенике. У осталим случајевима, везивање би требало наложити уколико у конкретном случају постоје разлози за то.

17.

УТВРЂЕНО

Лица лишена слободе која се спроводе из ОЗ Крушевац се по правилу везују.

РАЗЛОЗИ

Друга средства за спутавање се користе само када је то предвиђено законом и у следећим околностима:

(а) као мера предострожности против бекства приликом спровода, под условом да су уклоњена када се затвореник појави пред судским или управним органом;

(б) по налогу директора затвора, ако друге методе контроле не успеју, како би се спречило затвореник да повреди себе или друге или оштети имовину; у таквим случајевима, директор ће одмах упозорити лекара или другог здравственог радника и извести вишу управну власт.⁹²

Када је постављање средстава ограничења у складу са ставом 2 правила 47, средства се постављању само ако ни један мањи облик контроле не би био ефикасан за решавање ризика који би представљао неограничено кретање.⁹³

Употреба средстава за спутавање и присилу би требало да буде забрањена у било које сврхе, изузев како је наведено у правилу 64.

Средства спутавања и присиле могу се користити само у изузетним случајевима, када су све друге методе контроле исцрпљене и пропале, а само као што је изричито одобрено и одређено законом и прописом. Средства не би требало да проузрокују понижавање или деградацију и требало би их користити рестриктивно и само у најкраћем могућем временском периоду. По наређењу управника, таквим средствима би се могло прибећи како би се малолетник спречио да се самоповреди, да повреди друге или да нанесе значајну материјалну штету. У таквим случајевима, управник би одмах требало да се консултује са медицинским и другим релевантним особљем и да поднесе извештај вишем управном органу.⁹⁴

Лица одговорна за примену закона могу прибећи употреби силе само ако је то заиста неопходно, и то у оној мери у којој то захтева вршење њихове дужности.⁹⁵

Службена лица која спроводе закон ће у вршењу својих дужности, колико год је могуће, примењивати ненасилна средства пре прибегавања употреби силе или ватреног оружја. Они могу употребити силу или ватрено оружје само ако друга средства постану неефикасна или се од њих не може очекивати да постигну жељени ефекат.⁹⁶

Лисице, лудачке кошуље и друга средства за физичко спутавање неће се користити изузев:

а. ако је то неопходно као предострожност од бекства током транспорта, под условом да таква средства буду уклоњена пре него што се затвореник појави пред судским или управним органима, осим ако уколико тај орган не одлучи супротно; или

б. када то нареди управник, ако су друга средства контроле безуспешна, ради заштите затвореника од самоповређивања, повређивања других или ради спречавања велике штете на имовини, о чему ће управник одмах обавестити лекара и извести виши надлежни орган.⁹⁷

⁹² Нелсон Мандела правила, прав. 47.2.

⁹³ Нелсон Мандела правила, прав. 48.1.(а).

⁹⁴ Правила Уједињених нација за заштиту малолетника лишених слободе, усвојена Резолуцијом Генералне Скупштине бр. 45/113 од 14. децембра 1990. год.

⁹⁵ Кодекс понашања лица одговорних за примену закона, усвојен резолуцијом Генералне скупштине УН бр. 34/169 од 17. децембра 1979. год, чл. 3.

⁹⁶ Основни принципи УН о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, Усвојена на VIII Конгресу УН о превенцији криминала и поступању према преступницима, одржаном у Хавана, Куба од 27. августа до 7 септембра 1990. год, принц. 4.

⁹⁷ Европска затворска правила, прав. 68.2.

Затворско особље ће користити средства спутавања само у складу са правилом 68. Европских затворских правила. Нарочито их никада неће користити током трудноће, током рођења и одмах након рођења.⁹⁸

Комитет препоручује да органи Републике Србије обезбеде да се употреби лисица и појаса за транспорт у току транспорта затвореника ван и унутар затвора прибегава само када је то на основу процене ризика у појединачном случају недвосмислено оправдано; и примена неког средства за везивање не треба да представља додатни ризик од повреде за затворенике у току премештаја.⁹⁹

Даље, према наводима многих малолетника и чланова особља коју су затечени у обе установе, малолетници су често били везивани лисицама када их је транспортовала полиција (нпр. када су довођени у установе, на суд или код стоматолога), у неким случајевима са рукама иза леђа. Штавише, особље у Солангеру се пожалило делегацији да везивање лисицама није засновано на индивидуалној процени. ЦПТ сматра да је везивање лисицама лица током транспорта, а нарочито са рукама иза леђа, опасно.

Комитет препоручује да се везивање лисицама примењује само на индивидуалним основама, на основу принципа пропорционалности и никад рутински. Ово је питање које треба реше Министарство правде и Министарство за децу, равноправност, интеграцију и социјална питања.¹⁰⁰

У погледу поступања према особи лишеној слободe, свако прибегавање физичкој принуди које није апсолутно неопходно услед њеног понашања нарушава људско достојанство и у начелу представља повреду права гарантованог у члану 3 Конвенције за заштиту људских права и основних слобода.¹⁰¹

Мере принуде према осуђеном се могу применити само када је неопходно да се спречи: 1) бекство осуђеног; 2) физички напад на друго лице; 3) наношење повреде другом лицу; 4) самоповређивање; 5) проузроковање знатне материјалне штете; 6) активан и пасиван отпор осуђеног.¹⁰²

Мере принуде, у складу са Законом, према осуђеном могу се применити само када је неопходно да се спречи: бекство осуђеног, физички напад на друго лице, наношење повреде другом лицу, самоповређивање, проузроковање знатне материјалне штете, активан и пасиван отпор осуђеног.¹⁰³

Осуђени који издржава казну у затвореном одељењу, приликом извођења из завода, по било ком основу, мора бити везан.

Овлашћено службено лице везује осуђеног приликом спровођења ако добије писмени налог руководиоца службе за обезбеђење.

Овлашћено службено лице може, и ако није добило писмени налог, везати осуђеног ако приликом његовог спровођења осуђени покуша бекство или напад на друго лице, односно пружа отпор или покуша да се самоповреди.¹⁰⁴

Начелник службе за обезбеђење предаје налог за спровод вођи спроводничке групе, у коме је поред осталог, назначено да ли је дозвољена употреба ватреног оружја у случају бекства лица лишеног слободe које спроводи и да ли га треба везати; упознаје спроводнике са степеном опасности лица лишених слободe која се спроводе и њиховим склоностима за бекство.¹⁰⁵

Приликом спровођења предузимају се потребне мере обезбеђења. Млађи малолетник не може бити никад везан.¹⁰⁶

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац, приликом извођења из Завода осуђених лица која су разврстана у отворено и полуотворено одељење и прекршајно кажњених лица, средства за везивање ће се примењивати само на основу индивидуалне процене да је лице потребно везати.

⁹⁸ Препорука Комитета министара државама чланицама СЕ о европском етичком кодексу за затворско особље ЦМ/Рец (2012) 5, чл. 18.

⁹⁹ Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ Србији од 26. маја до 5. јуна 2015. године ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 53.

¹⁰⁰ Извештај данској Влади о посети ЦПТ Данској од 4. до 13. фебруара 2014. године, ЦПТ/Инф (2014) 25, пар. 108.

¹⁰¹ Пресуда Европског суда за људска права у предмету Берлински против Пољске (представке број 27715/95 и 30209/96), пар. 59.

¹⁰² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 142. ст. 1.

¹⁰³ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 6. ст. 1.

¹⁰⁴ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 13. ст. 2. – 4.

¹⁰⁵ Правилник о начину обављања послова у служби за обезбеђење у заводима за извршење кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 21/16 и 104/16), чл. 30. т. 2. и 4.

¹⁰⁶ Правилник о извршењу мере притвора ("Сл. гласник РС", бр. 132/14), чл. 70. ст. 1.

2.3.2.4. Посебне мере

У претходном упитнику је наведено да су током 2017. године према 14 лица одређене посебне мере, и то према 7 лица усамљење и према 7 тестирање на заразне болести или психоактивне супстанце. О посебним мерама се не води јединствена евиденција и за посебне мере се не формирају предмети, већ се документација (предлози и одлуке) одлаже у личне листове. Формирањем предмета и успостављањем јединствене евиденције би се омогућило поузданије праћење примене посебних мера и контрола правилности њихове примене и испунили би се захтеви канцеларијског пословања органа државне управе.

18.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац се не води евиденција посебних мера за одржавање реда и безбедности и за посебне мере се не формирају предмети.

РАЗЛОЗИ

Евиденције о поступцима и догађајима од значаја за извршење кривичних санкција и мера, евиденције о особама које посећују завод или лица лишена слободe воде се кроз помоћне књиге.

Помоћне књиге су: евиденције дневног бројног стања, роковник истека казне, евиденција извршених бекстава, евиденција извршених удаљења, евиденција умрлих лица, евиденција прекида казне, евиденција лица условно отпуштених са издржавања казне затвора, евиденција дисциплинског кажњавања лица лишених слободe, евиденција поднесака, притужби, жалби и захтева за судску заштиту лица лишених слободe, евиденција пружања помоћи у заводу, евиденција пружања помоћи од других органа, евиденција примене средстава принуде, евиденција примене посебних мера за одржавање реда и безбедности, евиденција о употреби теста за идентификацију употребе наркотика од стране лица лишених слободe, евиденција извршених тестирања лица лишених слободe и запослених на присуство алкохола у крви, евиденција о извршеним обиласцима завода и лица смештених у посебно осигурану просторију од стране управника и начелника службе обезбеђења, евиденција обиласка лица у самици и усамљењу, евиденције пријема пакета и посета за лица лишена слободe, евиденција лекарских прегледа, евиденција контроле квалитета хране, евиденција о лицима која одбијају лечење, храну или воду, евиденције о организовању и спровођењу културних и спортских активности, евиденције о стручном усавршавању и образовању осуђених, евиденција повреда на раду, евиденција радног ангажовања осуђених у заводу и ван завода, евиденција коришћења годишњих одмора осуђених лица, евиденција посета бранилаца и евиденција особа које посећују завод или лица лишених слободe.¹⁰⁷

Предмет је скуп свих поднесака, аката и прилога који се односе на исто питање или задатак и као такви чине јединствену целину.¹⁰⁸

Сваки акт којим почиње нови предмет или досије треба по евидентирању уложити у посебан омот списка (образац број 13). На омот списка уписује се број, година, ознака органа државне управе и његове унутрашње организационе јединице, а испод тога кратак садржај предмета односно досијеа, као и попис прилога. Омоти списка за предмете у управном поступку испод кратке садржине предмета имају одговарајуће бројеве (од 1 до 12, односно од 1 до 9, односно од 1 до 13, односно од 1 до 9, односно од 1 до 7 и од 1 до 16).

Акте истог предмета треба улагати у омоту по датумима пријема односно решавања тако да се акти са новијим датумом налазе на врху.¹⁰⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац успоставиће и водиће евиденцију примене посебних мера за одржавање реда и безбедности.

¹⁰⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 10. ст. 1. и 2.

¹⁰⁸ Уредба о канцеларијском пословању органа државне управе ("Сл. гласник РС", бр. 80/92, 45/16 и 98/16), чл. 3. т. 4.

¹⁰⁹ Упутство о канцеларијском пословању органа државне управе ("Сл. гласник РС", бр. 10/93, 14/93 – испр, 67/16 и 3/17), чл. 83. и 85.

ОЗ Крушевац ће се за сваку појединачну примену посебних мера за одржавање реда и безбедности формирати посебан предмет, са омотом списка, у који ће се одлагати сви акти који се односе на појединачну примену посебне мере.

2.3.2.4.1. Усамљење

Мера усамљења се извршава у просторији у којој се извршава и дисциплинска мера упућивања у самицу,¹¹⁰ а у тренутку посете није било лица која се налазе на примени ове мере. Иако Закон дозвољава да мера може трајати непрекидно до 3 месеца, њена примена се углавном обуставља након око 10 дана, на предлог Службе за обезбеђење. У књизи која се води у Дежурној служби су евидентирани обиласци лица према којем се извршава усамљење од стране лекара, управника и службеника третмана. У случајевима усамљења у које је НПМ извршио увид ови обиласци су били редовни.

Увидом у решења о изрицању мере усамљења утврђено је да су она недовољно образложена. У образложењима решења су препричавани законски основи за примену усамљења и садржина образложења је углавном иста за свако лице коме је изречена ова мера. Шаблонски приступ доношењу решења потврђује и процедура њихове израде: према речима службеника, решења за управника припрема Служба за обезбеђење на основу типских формулара које је израдила правна служба. Разлог за ово је потреба за брзом реакцијом у случају сукоба или могућих сукоба између лица, када је учеснике сукоба потребно физички раздвојити. Решења су донета уз мишљење лекара и против њих није било жалби.

НПМ увиђа оправдану потребу да се спречи настанак или ескалација међуосуђеничког насиља. Једна од могућих мера је физичко раздвајање сукобљених страна. Ипак, мера усамљења није хитна мера и није мера реакције на ремећење реда у заводу, већ мера превенције ремећења реда. На овакав став упућују одредбе Закона о извршењу кривичних санкција, које прописују да се посебне мере наређују према осуђеном за кога постоји опасност од угрожавања реда и безбедности,¹¹¹ да се њихова примена одређује на писани и образложени предлог¹¹² и да је за изрицање мере усамљења потребно претходно мишљење лекара.¹¹³ Такође, околност да се ова мера изриче у непрекидном трајању најдуже до 3 месеца говори о томе да је приликом њеног одређивања потребно донети на разлозима засновану и образложену одлуку, коју ће пратити и план извршења мере. Са друге стране, мера принуде издвајања¹¹⁴ има исти ефекат¹¹⁵ као и посебна мера усамљења уколико се издвајање извршава у посебној просторији и може се применити када је потребно брзо реаговати на безбедносне проблеме, с обзиром да меру издвајања примењује овлашћено службено лице, без формалног поступка и писане одлуке (осим уобичајених извештаја о употреби мере принуде). Слично је и са издвајањем у дисциплинском поступку.¹¹⁶ Напослетку, приликом превенције сукоба и уопште одржавања реда у заводу потребно је прво размотрити мање рестриктивне мере, као што је распоређивање лица лишених слободе у спаваонице са лицима са којима не постоји или је мања могућност сукоба, иако за ово постоје објективна ограничења у ОЗ Крушевац због малог броја слободних места.

19.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац решења о примени посебне мере усамљење су недовољно образложена.

¹¹⁰ Више о материјалним условима у овој просторији у поглављу 2.1.1. Просторије – спаваонице.

¹¹¹ Чл. 149. ст. 1. Закона о извршењу кривичних санкција.

¹¹² Чл. 149. ст. 3. Закона о извршењу кривичних санкција.

¹¹³ Чл. 152. ст. 1. Закона о извршењу кривичних санкција.

¹¹⁴ Чл. 143. ст. 1. т. 3. Закона о извршењу кривичних санкција.

¹¹⁵ Ономогућавање контакта са другим осуђеним.

¹¹⁶ Чл. 169. Закона о извршењу кривичних санкција.

РАЗЛОЗИ

Уз формалне дисциплинске поступке, често постоје и други поступци, на основу којих затвореник може бити присилно раздвојен од других затвореника из дисциплинских/безбедносних разлога (тј. у интересу «одржавања реда» унутар неке установе). И ови поступци такође морају бити праћени делотворним гаранцијама. Затвореник мора бити писмено информисан о разлозима због којих су те мере против њега предузете (при чему се подразумева да разлози који се дају не морају укључивати и оне детаље за које захтеви безбедности налажу да буду ускраћени затворенику), мора му се пружити могућност да изложи своја гледишта о тој ствари, те да буде у прилици да се жали на те мере одговарајућим властима.¹¹⁷

Даље, ревидирани план казне треба саставити заједно са затвореником, утврђујући циљеве које треба остварити, како би се успешно поново интегрисали у општу затворску популацију. Сваки преглед смештаја затвореника треба да садржи поновну процену плана, а затвореницима треба да буде дозвољено да оспоре било коју одлуку о продужењу мере, путем јасно утврђених путева за улагање жалбе. Коначно, сваки затвореник који је подвргнут мери принудног надзора треба да добије писмену и образложену одлуку о томе како би на ту одлуку могла да се уложи жалба.¹¹⁸

Образложење мора да буде разумљиво и да садржи кратко излагање захтева странке, чињенично стање и доказе на основу којих је оно утврђено, разлоге који су били одлучујући код оцене сваког доказа, прописе и разлоге који, с обзиром на утврђено чињенично стање, упућују на одлуку из диспозитива и разлоге зашто није уважен неки захтев или предлог. Образложење садржи и разлоге због којих је орган одступио од решења која је раније доносио у истим или сличним управним стварима. Ако је одлучено по слободној оцени, образложење садржи и пропис који орган овлашћује на то, разлоге којима се руководио при одлучивању и у којим границама и с којим циљем је применио овлашћење да одлучује по слободној оцени. Ако жалба не одлаже извршење решења, образложење садржи и позивање на закон који то предвиђа.¹¹⁹

Примену посебне мере одређује управник завода или лице које он овласти на писани и образложени предлог руководиоца организационе јединице завода.¹²⁰

Осуђеном који својим понашањем упорно ремети ред, озбиљно угрожава безбедност и представља озбиљну опасност за друге осуђене, управник завода може, уз претходно мишљење лекара, решењем изрећи меру усамљења, у непрекидном трајању најдуже до три месеца. Током календарске године ова мера се може применити највише два пута.¹²¹

Посебне мере могу се, у складу са Законом, применити према осуђеном за кога постоји опасност од бекства, насилничког понашања, самоповређивања или угрожавања реда и безбедности друге врсте.

Мере из става 1. овог члана су превентивне и могу се применити само изузетно, уколико се опасност не може отклонити на други начин.¹²²

Управник завода може, у складу са Законом, осуђеном који својим понашањем упорно ремети ред, озбиљно угрожава безбедност и представља озбиљну опасност за друге осуђене, уз претходно мишљење лекара, решењем изрећи меру усамљења.¹²³

ПРЕПОРУКА

Надлежне службе ОЗ Крушевац ће у предлозима за примену посебне мере усамљење наводити чињенице и околности које су битне за оцену оправданости доношења одлуке.

У образложењима решења о примени посебне мере усамљење ће се наводити чињенично стање и докази на основу којих је оно утврђено, разлози који су били одлучујући код оцене доказа, прописи и разлози који, с обзиром на утврђено чињенично стање, упућују на одлуку да се у конкретном случају примени усамљење, као и друга прописана садржина образложења решења.

¹¹⁷ Издржавање затворске казне, Стандарди ЦПТ, II Општи извештај, ЦПТ/Инф (92) 3 објављен 1992. год. пар. 55.

¹¹⁸ Извештај Влади Републике Србије о посети ЦПТ Србији од 26. маја до 5. јуна 2015. године, пар. 123.

¹¹⁹ Закон о општем управном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 18/16), чл. 141. ст. 4.

¹²⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 149. ст. 3.

¹²¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 152. ст. 1.

¹²² Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, ("Сл. гласник РС", бр. 105/14), чл. 30.

¹²³ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење кривичних санкција, чл. 38. ст. 1.

2.3.2.5. Дисциплинске мере

Током 2017. године вођена су 22 дисциплинска поступка против осуђених лица, од тога 16 због тежих дисциплинских престапа, а према 17 лица су изречене дисциплинске мере. У 2018. години вођена су 2 поступка, оба због тежих престапа и у оба случаја су донета решења о изрицању мере.

За дисциплинске преступе су формиран посебни предмети са списима, у које се одлаже комплетна документација.

Иако правила реда и безбедности и друга правила понашања крше и притвореници, о чему се, према наводима начелнице Службе за опште послове, уредно обавештава суд који води кривични поступак, већ 2 – 3 године Завод није добио одлуку суда о евентуалној дисциплинској казни. Ипак, с обзиром да је једина могућа казна ограничење посета и да управо поступајући суд одобрава посете, ова околност не значи нужно и да дисциплинског кажњавања није било. Без обзира на то, НПМ сматра да би ОЗ Крушевац, чије су службе одговорне за ред и безбедност у Заводу, требало да буду упознате са одлукама поступајућег суда у вези са дисциплинским преступима притвореника.

НПМ сматра да би поступајући судови требало да обавештавају ОЗ Крушевац о одлукама у вези са дисциплинским преступима притвореника.

Из неколико дисциплинских предмета у које је тим НПМ остварио увид види се да у саставу дисциплинске комисије није било службеника који су поднели предлоге за покретање поступка, да су осуђени присуствовали расправи и имали могућност да изнесу своју одбрану, да су наводи одбране разматрани, да су осуђени били поучавани о праву на употребу језика и писма, да су донете одлуке унете у записнике, који су осуђенима дати на увид и потписивање, да су изреке одлука разумљиве, да су приликом одлучивања о дисциплинској мери разматране и олакшавајуће и отежавајуће околности по осуђеног и да су осуђени правилно поучавани о праву на жалбу надлежном судији за извршење кривичних санкција. Такође, уочено је и да су уз позиве на расправу осуђенима достављани и предлози за покретање поступка, као и да су одлуке о дисциплинском кажњавању доношене релативно брзо након учињеног престапа.

У једном предмету осуђеном није остављено довољно времена да припреми своју одбрану, јер му је позив на расправу заказану за понедељак 20. новембра уручен у петак 17. новембра 2017. године. У позивима на расправу осуђени се поучавају о праву на правну помоћ, али се не обавештавају о службенику који је дужан да им ту помоћ пружи. У Служби за опште послове раде 2 дипломирана правника, па онима који не ангажују свог пуномоћника правну помоћ може пружити дипломирани правник из Завода. Према наводима начелнице Службе, уколико осуђени приликом отварања расправе изјави да жели да ангажује пуномоћника расправа се одлаже ради позивања браниоца, а уколико жели да му правну помоћ пружи запослени у Заводу тај запослени се позива да приступи расправи. Пружање правне помоћи осуђенима у дисциплинском поступку би било унапређено ако би они били обавештавани о запосленом који ће им пружити правну помоћ и ако би им било омогућено да остваре контакт са тим запосленим пре расправе.

20.

УТВРЂЕНО

Осуђена лица против којих је покренут дисциплински поступак се не обавештавају о службеницима који су дужни да им пруже правну помоћ у поступку.

Осуђена лица правну помоћ у дисциплинском поступку остварују тек по отварању расправе.

У појединим случајевима, осуђенима није остављено довољно времена за припрему одбране.

РАЗЛОЗИ

Затвореници ће се без одлагања и на језику који разумеју информисати о природи оптужби против њих и добити довољно времена и могућности за припрему њихове одбране.

Затвореницима ће бити дозвољено да се бране лично или посредством правне помоћи, када то захтевају интереси правде, посебно у случајевима који укључују озбиљне дисциплинске оптужбе. Ако затвореник не разуме или не говори језик који се користи на дисциплинском саслушању, њима ће бесплатно помоћ пружити компетентан тумач.¹²⁴

Затвореницима ће се обезбедити адекватне могућности, време и просторије за посете, комуникацију и консултације са правним саветником по сопственом избору или са пружаоцем правне помоћи, без одлагања, ометања или цензуре и у потпуној поверљивости, у вези са било којом правној ствари, у складу са важећим домаћим законом. Консултације могу бити надзиране од стране затворског особља гледањем, али не у саслушањем.

Затвореници би требало да имају приступ ефективної правној помоћи.¹²⁵

Сви затвореници имају право на правне савете, а затворске власти су дужне да обезбеде одговарајуће услове за приступ таквим саветима.

Уколико постоји успостављени механизам пружања бесплатне правне помоћи, власти су дужне да о томе обавесте затворенике.

Консултације и друга комуникација, укључујући преписку између затвореника и њихових правних саветника, биће поверљиви.¹²⁶

Затвореници оптужени за дисциплински преступ морају имати довољно времена и могућности да припреме своју одбрану; имати могућност да се бране лично или преко правног заступника када интереси правде то захтевају.¹²⁷

Осуђени против кога се води дисциплински поступак има право на стручну правну помоћ.

О праву из става 1. овог члана осуђени мора бити писмено обавештен приликом уручивања предлога о покретању дисциплинског поступка.¹²⁸

Стручну правну помоћ осуђеном у дисциплинском поступку може да пружи дипломирани правник.

Ако осуђени у дисциплинском поступку нема свог пуномоћника, завод му доставља списак дипломираних правника из завода.

Уз позив за расправу осуђеном се доставља предлог за покретање дисциплинског поступка, уз обавештење о праву на стручну правну помоћ.

Од пријема позива и достављања предлога из става 3. овог члана до расправе мора да протекне најмање три дана.¹²⁹

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће у обавештењима о праву на правну помоћ осуђеним лицима у дисциплинском поступку наводити дипломиране правнике из Завода који су дужни да им ту помоћ пруже, уколико немају свог пуномоћника.

ОЗ Крушевац ће осуђеним лицима омогућити да право на правну помоћ у дисциплинском поступку почну да остварују и пре расправе (омогућавањем да пружалац правне помоћи обави консултације за осуђеним против кога је поступак покренут, да се упозна са списима предмета и других активности које су у вези са правном помоћи).

ОЗ Крушевац ће пазити да сваком осуђеном лицу против кога је покренут дисциплински поступак остави довољно времена за припрему одбране (да протекне најмање 3 дана између дана пријема позива и дана расправе).

¹²⁴ Нелсон Мандела правила, прав. 41.2. и 41.3.

¹²⁵ Нелсон Мандела правила, прав. 61.1. и 61.3.

¹²⁶ Европска затворска правила, прав. 23.1, 23.3. и 23.4.

¹²⁷ Европска затворска правила, прав. 59.б. и 59.в.

¹²⁸ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 173.

¹²⁹ Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима ("Сл. гласник РС", 79/14), чл. 39.

У Заводу се води посебна књига – евиденција дисциплинског кажњавања, води је Служба за опште послове и у њу се уносе подаци о осуђеном, преступу и одлуци органа који је водио дисциплински поступак.

2.3.2.5.1. Дисциплинска мера упућивања у самицу

Током посете НПМ није било лица на извршењу мере упућивања у самицу.¹³⁰ Током 2017. године ова мера је изречена према 8 осуђених, а током 2018. године према 1 осуђеном.

Како се види из евиденције дисциплинског кажњавања, од 17 изречених дисциплинских мера током 2017. године, 8 је било упућивања у самицу, а у 2018. године од 2 изречене мере 1 је упућивање у самицу. Не улазећи у појединачне разлоге којима се орган поступка водио приликом избора и одмеравања дисциплинске мере, око половине изречених самица у односу на укупан број дисциплинских мера указује на то да се упућивање у самицу не изриче само у изузетним случајевима, на шта указују савремени стандарди поступања према лицима лишеним слободе.¹³¹

21.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће преиспитати политику дисциплинског кажњавања осуђених лица, а дисциплинску меру упућивање у самицу ће користи само у изузетним случајевима.

У Дежурној служби се води евиденција извршења мере упућивања у самицу, у којој су евидентирани обиласци лица према којем се мера извршава од стране лекара, управника и службеника третмана. Ови обиласци су у случајевима извршења у које је НПМ остварио увид били редовни (лекар свакодневно, управник и васпитач једном недељно). Увидом у документацију уочено је да се лекарски преглед обавља и пре извршења мере. Иако Завод нема лекара у радном односу, службеници наводе да ангажовани лекар живи близу и да у случају потребе, као што је обавеза обиласка осуђених који извршавају самицу или усамљење, долази у Завод свакодневно.

2.3.3. КОНТРОЛА НАД РАДОМ ЗАВОДА

О обиласцима Завода од стране спољних контролних механизма се води евиденција у Дежурној служби. Из ове евиденције се види да судија за извршење кривичних санкција Вишег суда у Крушевцу редовно обилази осуђене (једном у четири месеца) и притворене (једном у петнаест дана). У овој евиденцији судија за извршење није забележио да је имао било каквих примедби. Затвореници су потврдили да виђају судију, али су нагласили да спаваонице обилази у пратњи припадника Службе за обезбеђење.

Одељење за инспекцију Управе је последњи надзор на радом Завода обавило током 2017. године, а у марту се очекује контролни надзор, у циљу праћења поступања по наложеним мерама.¹³²

2.4. ТРЕТМАН И ПОЛОЖАЈ ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

2.4.1. ТРЕТМАН

2.4.1.1. Организација и едукација запослених у Служби за третман

¹³⁰ Више о материјалним условима у овој просторији у поглављу 2.1.1. Просторије – спаваонице.

¹³¹ На пример, Нелсон Мандела правила, прав. 45.1: Самица ће се користити само у изузетним случајевима као последње средство, што је могуће краће време и биће предмет независног разматрања, и то на основу овлашћења надлежног органа. Исто тако, Европска затворска правила, прав. 60.5: Боравак у самици као казна може се изрећи само у изузетним случајевима и за одређен временски период, који мора бити што је могуће краћи.

¹³² Стручни рад здравствене службе надзире Министарство здравља, више о томе у поглављу 2.5.6.2. Надзор над радом здравствене службе.

Сходно Правилнику о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Заводу није предвиђена Служба за третман, већ једно извршилачко место за третмански рад са осуђеним и прекршајно-кажњеним лицима. У складу са неведеним Правилником, иако постоји непопуњено извршилачко место на пословима третмана, службеница третмана по професији психолошкиња, већ три и по године ангажована је на одређено време.

22.

УТВРЂЕНО

У Заводу извршилачко место на пословима третмана није попуњено у складу са актуелном систематизацијом.

РАЗЛОЗИ

Радно место се може попуњити, ако је предвиђено прописом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Управи и ако се његово попуњавање уклапа у финансијски план.¹³³

Уколико је то могуће, затворско особље мора да има довољан број специјалиста, као што су психијатри, психолози, социјални радници, наставници и привредни инструктори. Услуге социјалних радника, наставника и привредних инструктора ће бити осигуране на трајној основи.¹³⁴

Стручно затворско особље се прима у стални радни однос и има статус јавних службеника са сталним запослењем које зависи искључиво од њиховог доброг понашања, ефикасности, доброг физичког и психичког здравља и одговарајуће стручне спреме.¹³⁵

Стручњаци као што су психолози, социјални радници, наставници и инструктори за стручно оспособљавање, физичко васпитање и спорт, биће заступљени у особљу што је више могуће.¹³⁶

Комитет одавно сматра да мора постојати довољан број запослених како би се правилно надгледале активности затвореника, те како би подржавали једни друге у обављању дужности. Све укупно, мали број запослених и/или присуства запослених, што умањује могућност директног контакта са затвореницима, не само да ће извесно отежати развој позитивних односа, већ ће проузроковати несигурно и опасно окружење и за запослене и за затворенике.¹³⁷

Неопходно је запослити већи број службеника третмана, што је главни предуслов да се стручни рад подигне на виши ниво.¹³⁸

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће потребне мере како би се у ОЗ Крушевац на пословима третмана попунило радно место предвиђено актуелном систематизацијом.

Послови на којима је службеница третмана ангажована су психодијагностичка процена осуђених и прекршајно - кажњених лица приликом пријема на извршење казне, доношење предлога програма поступања и спровођење програма поступања. Просечан број осуђених и прекршајно- кажњених лица од почетка до истека казне на годишњем нивоу буде око 40-50 лица. Службеница третмана није ангажована на пословима извршења ваназаводских санкција и мера у Повереничкој канцеларији у Крушевцу.

¹³³ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 55/2014), чл.253.ст.3.

¹³⁴ Нелсон Мендела правила, прав. 78.

¹³⁵ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима, чл. 78.

¹³⁶ Препорука Комитета министара државама чланицама Савета Европе у вези са затворским правилима чл. 89.1.

¹³⁷ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета, т. 145. ст. 3.

¹³⁸ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених тач. 2.

2.4.1.2. Пријем и утврђивање програма поступања

Осуђени се по пријему у Завод смештају у пријемну собу у којој се задржавају до 20 дана, како би се извршиле психодијагностичке процене и донео програм поступања. У пријемној соби осуђени се упознају са кућним редом, дужностима и обавезама у Заводу и прописима којима је регулисано извршење казне. У разговору са тимом НПМ, осуђени у пријему навели су да су задовољни поступањем службеника Завода, али да смештајни услови нису задовољавајући и да топле воде нема у довољној количини. На шетњи проводе око 3 часа дневно и то 2 часа преподне и 1 час поподне. Такође, навели су да се дешава да поједина лица у пријему услед попуњених капацитета спавају на поду. Службеница третмана наводи да се дешава да пријемна соба буде пренасељена, као и да осуђени у пријему некада спавају на поду, али да је то обично ноћ или две, док се не нађе решење за обезбеђивање лежаја и смештаја осуђеног у неку другу собу. Пренасељеност је последица малог смештајног капацитета Завода, па и самог пријема.

Основни вид третманског рада са осуђенима је индивидуални рад, радно ангажовање и спорадичне спортске активности. Индивидуални рад подразумева индивидуалне планиране и непланиране разговоре. Планирани разговори обављају се у складу са постављеним индивидуалним циљевима и роковима предвиђеним за њихову реализацију (једном месечно или на 15 дана), док се непланирани воде на иницијативу осуђених. Током обиласка Завода, тим НПМ обавио је разговоре се појединим осуђенима који су изнели примедбе на васпитно-корективни рад, у смислу да службеница третмана ретко обавља разговоре самоиницијативно, већ само на њихов захтев.

Службеница третмана наводи, да је за кратко трајања казни (до 6 месеци), могуће једино помоћи осуђеном да стекне увид у постојање тешкоћа у сопственом понашању, отежаног функционисања у друштву и да усмери осуђеног за даљу помоћ и решавање постојећих проблема након истека казне. Службеница третмана наводи да око 90% осуђених чине повратници, од тога велики број зависници од психоактивних супстанци који су и кривична дела починила под њиховим дејством. Специјализовани програми третмана према овој групи осуђених се не спроводе услед непостојања обука о њиховом спровођењу, али и кратког трајања казни. Управа за извршење кривичних санкција доставила је одговор НПМ на препоруку из Извештаја о посети Казнено - поправном заводу у Ћуприји¹³⁹ да са обуком специјалистичких програма третмана треба да се отпочне крајем 2017. године. Током НПМ посете Крушевцу, службеница третмана је навела да још увек није добила позив на ову обуку.

23.

УТВРЂЕНО

Службеница третмана у Заводу није укључена у обуку о специјализованим програмима третмана.

РАЗЛОЗИ

Стручно оспособљавање и усавршавање запослених у Управи обављају се у Центру за обуку и стручно оспособљавање Управе за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: Центар за обуку).

Центар за обуку, по потреби, организује и спроводи стручно оспособљавање, обуку и усавршавање запослених и у другим државним органима.

Центар за обуку координира активности завода у спровођењу обуке и стручног оспособљавања осуђених лица.¹⁴⁰

¹³⁹ Извештај број. 281-33/17 од јуна 2017. године, препорука под редним бројем 29.

¹⁴⁰ Закон о извршењу кривичних санкција, чл.17.ст.1,2 и 3.

Континуирано спроводити обуке службеника третмана са акцентом на одређивању индивидуалних циљева, преиспитивању и измени програма поступања и примени специјализованих програма.¹⁴¹

Израда и увођење специјализованих програма третмана.¹⁴²

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција укључиће службеницу третмана ОЗ Крушевац у обуку о специјализованим програмима третмана.

Увидом у поједина „мишљења службеника третман осуђених“ утврђено је да је као резултат психодијагностичких процена током пријема за области високог степена ризика између осталих неведена и „склоност конзумацији алкохола“, да постоји потреба за лечењем од болести зависности, те је сходно томе одређен и индивидуални циљ „успостављање и одржавање апстиненције“. Међутим, како се специјализовани програми третмана не спроводе, реализације постављеног индивидуалног циља није реална и могућа.

24.

УТВРЂЕНО

У појединим Одлукама о програму поступања постављају се индивидуални циљеви за које у Заводу не постоје могућности за реализације (недостатак простора или програма за реализацију истих).

РАЗЛОЗИ

У утврђивању програма поступања стручни тим дефинисаће посебне поступке и активности водећи рачуна о могућностима завода за њихову реализацију.¹⁴³

Интервенције у оквиру Програма поступања треба посебно да се односе на области функционисања осуђеног процењене високим и средњим степеном ризика.¹⁴⁴

Сврха израде Предлога програма поступања јесте дефинисање улоге и учешће чланова стручног тима у начину одређивања и распоређивања осуђеног у групу, одељење, смештај, као и одређивање поступака и активности који ће бити реализовани.¹⁴⁵

Континуирано спроводити обуке службеника третмана са акцентом на одређивању индивидуалних циљева, преиспитивању и измени програма поступања и примени специјализованих програма.¹⁴⁶

Израда и увођење специјализованих програма третмана.¹⁴⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће створити услове за реализацију постављених индивидуалних циљева.

¹⁴¹ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач. 2.

¹⁴² Ibid

¹⁴³ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица "Сл. гласник РС", бр. 66/2015, чл. 12. ст. 2.

¹⁴⁴ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, број 110-00-14/15-01 од 29. октобра 2015. год.

¹⁴⁵ Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље: "Израда предлога програма поступање стручног тима".

¹⁴⁶ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“ тач. 2.

¹⁴⁷ Ibid

Групни облици васпитно – корективног рада са осуђенима се не спроводе, јер по наводима службеница третмана, с обзиром на кратко трајање казни и велику флукуацију осуђених, тешко је формирати и одржати је групу од почетка до краја, с обзиром да долази до њеног осипања. Већина осуђених и прекршајно-кажњених лица свакодневно већи део дана проводе у дневном боравку или спаваоницама.

Третмански рад са притвореницима се не ради, осим повремених разговора у кризним ситуацијама, када је потребна хитна интервенција. Међутим, службеница третмана наводи да су такве ситуације ретке.

2.4.1.3. Измена програма поступања / накнадно разврставање

Измена програма поступања подразумева предходну процену понашања осуђеног, степен сарадње у реализацији програма поступања и постигнуте резултате, као и настале околности током извршења казне. Како су у питању кратке казне, измена програма поступања ради се и пре рокова одређених Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању. На дан посете тима НПМ број осуђених био је 37, од тога њих 8 разврстани у групу В, 24 у групу Б, једно лице у групу А, а 4 лица су била у пријему.

Прегледом досијеа осуђених, утврђено је да је једном осуђеном за учињени тежи дисциплински преступ изречена дисциплинска мера одузимање додељених проширених права и погодности у трајању од 1 месец, као и да је због чињенице да је учинио тежи преступ, а на основу обавезујуће одредбе из Закона о извршењу кривичних санкција,¹⁴⁸ накнадно разврстан у групу са мањим степеном посебних права (из групе Б1 у групу Б2). Додатно, овом осуђеном су одлуком управника одузета проширена права и погодности. Дакле, осуђеном не само да је због дисциплинске мере 1 месец забрањено да користи додељена проширена права и погодности, већ су њему и одвојеном одлуком, донетом неколико дана након одлуке о дисциплинском кажњавању, проширена права и погодности до даљњег одузети. У образложењу одлуке наведено је да је осуђени дисциплински кажњен за тежи дисциплински преступ, на основу чега је поднет предлог да се накнадно разврста у неповољнију групу, "што у конкретном случају значи да осуђени... из групе Б1 буде разврстан у групу Б2, као и да му се одузму погодности".

Против одлуке о одузимању осуђени је поднео жалбу директору Управе, која је одбијена као неоснована. У делу образложења другостепеног решења у којем се разматра одлука о одузимању је наведено да је ова одлука правилно донета "с обзиром да се према одредбама чл. 23. напред цитираног Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица проширена права додељују и користе на основу посебно доброг владања и залагања у програму поступања, и у оквиру групе у којој се осуђени налази, те претходно додељена права из групе Б1 осуђени више не може користити накнадним разврставањем у групу Б2." Даље се наводи и да ће се осуђеном проширена права у оквиру групе Б2 доделити када буду испуњени услови из Закона и Правилника.

Из свега наведеног се види да је једини разлог накнадног разврставања осуђеног у неповољнију групу био то што је учинио тежи дисциплински преступ и да је једини разлог одузимања проширених права и погодности био то што је накнадно разврстан у неповољнију групу.

Уколико би се прихватило, овакво тумачење би довело до тога да ће након сваког учињеног тежег дисциплинског преступа, с обзиром да се обавезно разврстава у неповољнију групу, осуђеном бити одузета додељена проширена права и погодности. Ова околност са једне стране обесмишљава постојање одузимања додељених проширених права и погодности као дисциплинске мере и

¹⁴⁸ Чл. 74. ст. 6. Закона: Осуђени се накнадно разврстава у групу са мањим степеном посебних права и погодности на основу изречене дисциплинске казне за тежи дисциплински преступ или накнадно утврђеног повећаног степена ризика.

ограничавање њеног трајања важећим Законом на период до три месеца,¹⁴⁹ а са друге стране отвара питање постојања двоструког кажњавања: осуђеном ће за учињени тежи дисциплински преступ бити изречена нека од предвиђених дисциплинских мера, а потом ће му бити одузета додељена проширена права и погодности из разлога промене групе,¹⁵⁰ па и троструког кажњавања, имајући у виду да се осуђени разврстава у неповољнију групу. Док је разврставање у неповољнију групу последица изричите законске одредбе, одузимање проширених права и погодности је ствар тумачења релевантних одредби Правилника.

Уз то, предузимање више од једне мере истовремено према затворенику због једног учињеног преступа може представљати непропорционални одговор на преступ, без обзира на његову тежину.

Законом о извршењу кривичних санкција и Правилником о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица¹⁵¹ је прописано да се проширена права и погодности могу одузети одлуком управника у случају да осуђени престане да испуњава услове за њихово додељивање,¹⁵² па НПМ сматра да само у том случају одлука о одузимању може бити донета. Другим речима, сама околност да је осуђени накнадно разврстан у другу групу не може значити аутоматско одузимање свих до тада додељених посебних права и погодности, већ таква одлука мора бити заснована на утврђењу да је осуђени престао да испуњава услове за њихово коришћење. У прилог овоме говори чињеница да, упркос тврдњи из другостепеног решења да се ова права и погодности "додељују и користе ... у оквиру групе у којој се осуђени налази," па због тога права додељена у претходној групи више не могу да се користе у новој групи, није примећена пракса да се проширена права и погодности одузимају приликом накнадног разврставања у повољнију групу.¹⁵³ Такође, накнадно разврставање у другу групу не значи нужно да одређена проширена права и погодности не могу да се користе у новој групи, па чак и ако је случај о накнадном разврставању у неповољнију групу. Ово нарочито важи за промену групе у оквиру истог одељења,¹⁵⁴ јер се сва проширена права и погодности могу користити у оквиру одељења, само је разлика између група у ком обиму. У горе описаном случају накнадног разврставања из Б1 у Б2, разлике су у томе што би погодност посете породици и сродницима о викенду и празницима у групи Б2 могла да се користи у укупном трајању до 48 сати месечно, а у месецу у ком је нерадни државни и верски празник до 72 сата, док у групи Б1 у укупном трајању до 72, односно 96 сати месечно,¹⁵⁵ као и у томе што би у групи Б1 три петине утврђеног годишњег одмора могло да се користи изван завода, док је у групи Б2 то ограничено на две петине.¹⁵⁶ У случају накнадног разврставања потребно је дакле прилагодити додељена проширена права и погодности ограничењима која постоје у новој групи и НПМ сматра да управо о томе говори одредба из члана 23. става 1. Правилника – да се осуђеном проширена права и погодности додељују у оквиру групе.

25.

УТВРЂЕНО

Осуђенима се приликом накнадног разврставања у групу са мањим степеном проширених права и погодности одузимају додељена проширена права и погодности аутоматски, без утврђивања постојања прописаних разлога за одузимање.

¹⁴⁹ У претходном Закону о извршењу кривичних санкција ("Сл. гласник РС", бр. 85/05, 72/09 и 31/11), који је престао да важи даном ступања на снагу актуелног Закона, ова мера се није изрицала на ограничени временски период.

¹⁵⁰ Ствар додатно усложњава околност да је одузимање додељених проширених права и погодности у исто време и једна од предвиђених дисциплинских мера и мера одговора на осуђениково неиспуњавање програма поступања, с тиме што се у дисциплинском поступку изриче на период до 3 месеца, па практично представља суспензију коришћења проширених права и погодности.

¹⁵¹ "Сл. гласник РС", бр. 55/14.

¹⁵² Посебно добро владање и залагање у остваривању програма поступања и реализацији индивидуалних циљева – чл. 129. ст. 1. Закона о извршењу кривичних санкција и чл. 23. ст. 1. Правилника о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица.

¹⁵³ Групу са већим степеном проширених права и погодности.

¹⁵⁴ Накнадна разврставања осуђених из А1 у А2, из Б1 у Б2 и из В1 у В2.

¹⁵⁵ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 26. и 27.

¹⁵⁶ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 28. ст. 2.

РАЗЛОЗИ

Ниједан затвореник неће бити санкционисан, осим у складу са условима прописаним законом или прописом који се помињу у правилу 37 и принципима правичности и у правичном поступку. Затвореник никада неће бити санкционисан двапут за исто дело или прекршај.¹⁵⁷

Затворске управе ће обезбедити пропорционалност између дисциплинске санкције и преступа за који је утврђена и водиће одговарајуће евиденције о свим дисциплинским санкцијама.¹⁵⁸

Тежина изречене казне биће сразмерна прекршају.¹⁵⁹

Затвореник никада неће бити кажњен два пута за исту радњу или поступање.¹⁶⁰

Са осуђеним се на основу утврђених капацитета, потреба и степена ризика поступа на начин који у највећој мери одговара његовој личности, у циљу остваривања програма поступања.¹⁶¹

Одлуку о додељивању проширених права и погодности управник завода доноси на образложен предлог стручног тима, у складу са прописом који уређује третман, програм поступања, разврставање и накнадно разврставање осуђених.

У случају да осуђени престане да испуњава услове из става 1. овог члана, стручни тим завода може управнику предложити одузимање неких од додељених проширених права и погодности.

Одлуку о одузимању проширених права и погодности доноси управник завода.¹⁶²

Према осуђеном се не сме више пута применити дисциплинска мера за исту радњу дисциплинског преступа.¹⁶³

Програм поступања, у смислу овог правилника, је индивидуално прилагођавање третмана према осуђеном лицу у зависности од процене ризика, капацитета осуђеног и његових потреба.¹⁶⁴

Програм поступања утврђује се у зависности од процене ризика, капацитета и потреба осуђеног.¹⁶⁵

Осуђеном се проширена права и погодности додељују у оквиру групе, на основу посебно доброг владања и залагања у остваривању програма поступања и реализацији индивидуалних циљева.

Одлуку о додељивању проширених права и погодности, у складу са Законом, доноси управник завода, на образложени предлог стручног тима.¹⁶⁶

Стручни тим може предложити управнику завода одузимање неких од додељених проширених права и погодности у оквиру групе, у складу са Законом.¹⁶⁷

Израда предлога о измени програма поступања и накнадном разврставању¹⁶⁸

Процедура

1. Службеник третмана стручном тиму доставља извештај о остваривању програма поступања. Приликом израде извештаја о остваривању програма поступања, службеник третмана треба **прецизно да наведе све битне околности које се односе на досадашњу примену програма поступања.**

2. Стручни тим завода прибавља и **остала писана мишљења значајна за одлуку о измени програма поступања.**

¹⁵⁷ Нелсон Мандела правила, прав. 39.1.

¹⁵⁸ Нелсон Мандела правила, прав. 39.2.

¹⁵⁹ Европска затворска правила, прав. 60.2.

¹⁶⁰ Европска затворска правила, прав. 63.

¹⁶¹ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 44. ст. 1.

¹⁶² Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 129. ст. 4 – 6.

¹⁶³ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 156. ст. 3.

¹⁶⁴ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 3.

¹⁶⁵ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 8. ст. 1.

¹⁶⁶ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 23.

¹⁶⁷ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, чл. 31.

¹⁶⁸ Извод из Директиве директора Управе за извршење кривичних санкција о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, бр. 110-00-14/15-01 од 29. октобра 2015. год.

3. Стручни тим **доставља образложен предлог** управнику завода за измену програма поступања. Предлог за измену програма поступања се попуњава у електронској форми, садржи све податке које су чланови стручног тима доставили у писаној форми и заједно са обрасцем се улажу у досије осуђеног.

...

Образац садржи следеће податке:

...

- предлог за одузимање проширених права и погодности – навести проширена права и погодности чије се одузимање предлаже, ако се предлог измене не односи на то, поље оставити празно

...

У образложењу навести разлоге којима се руководио стручни тим приликом давања предлога измене програма поступања (да ли је осуђени прихватио утврђени програм поступања, да ли реализује утврђене индивидуалне циљеве, како се процењују његови постигнути резултати у реализацији програма, да ли му је накнадно утврђен мањи или већи степен ризика...).

Одговорност запослених

Службеници третмана су у обавези да периодично, у складу са законом, у зависности од дужине казне, као и постигнутих резултата у примени програма поступања, преиспитују програм поступања и **код постојања услова покрену иницијативу за давање предлога** за измену програма поступања и доставе је осталим члановима стручног тима. Чланови стручног тима су у обавези да у процесу преиспитивања програма поступања **управнику поднесу валидне податке, процене и мишљења у писаној форми, која су од важности за доношење Одлуке** о измени програма поступања.

Доношење одлуке о измени програма поступања и накнадном разврставању¹⁶⁹

Процедура

Образложен предлог стручног тима о изменама у програму поступања или о накнадном разврставању управник разматра са свих аспеката и узимајући у обзир све расположиве податке из личног листа осуђеног, доноси своју одлуку.

...

Ако се одлука о измени програма поступања односи и на накнадно разврставање, додељивање или одузимање проширених права, то се на обрасцу само констатује, али је неопходно уз образац изградити **Одлуку која ће да садржи увод, изреку и образложење**.

ПРЕПОРУКА

Осуђенима се приликом накнадног разврставања у групу са мањим степеном проширених права и погодности неће по аутоматизму одузимати додељена проширена права и погодности, већ само уколико су у конкретном случају испуњени прописани услови за одузимање.

Предлози стручног тима и Одлуке управника ће садржати образложење зашто је у конкретном случају осуђеном потребно одузети проширена права и погодности.

2.4.1.4. Социјална подршка и припрема осуђених за отпуст

Према наводима службеника третмана, сарадња са центрима за социјални рад је добра и остварује се када постоји потреба за прикупљањем додатних дијагностичких информација о осуђеном и његовој породици приликом ступања на издржавање казне, када постоји потреба да се осуђеном пружи помоћ у остваривању права из социјалне заштите или у оквиру припреме за отпуст, када је потребно проверити да ли осуђени има обезбеђен породични прихват или је потребан други облик смештаја. Такође, сарадња са центрима се остварује и када је потребно организовати сусрет осуђених са децом. Број поднетих молби за условни отпуст у току 2017. године био је 47, од тога њих 14 су позитивно решене, док су 33 молбе одбијене.

¹⁶⁹ Извод из Директиве директора Управе за извршење кривичних санкција о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, и начину примене Правилника о третману, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица.

Постпенална подршка и помоћ се обезбеђује у оквиру програма поступања на основу процењених и исказаних потреба осуђених за истом. С обзиром да су у питању кратке казне са припремом за отпуст почиње се чим осуђени дође на извршење казне, а осуђенима се обично пружају усмене информације којим институцијама да се обрати за помоћ након истека казне, добијања једнократне новчане помоћи и сл.

Повереничка канцеларија у Крушевцу и даље није почела са подршком и помоћи осуђеном након истека казне коју по Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера¹⁷⁰ треба да спроводи. Како се у ОЗ Крушевац упућују осуђени са кратким казнама, као и да је за ово кратко време извршења једино могуће постићи освешћивање и увид у проблеме које осуђени има, тим НПМ сматра да Повереничка канцеларија у сарадњи са службеницом третмана треба да кроз сачињавање програма помоћи осуђеном након истека казне, настави са почетним усмеравањем, саветовањем и подршком решавања појединих проблема који су у Заводу идентификовани као ризичне области функционисања и утиче на умањивање високог степена ризика у тим областима, олакша укључивање осуђених у заједницу и превенира потенцијални криминолошки и педолошки поврата.

25.a

УТВРЂЕНО

Повереничка канцеларија у Крушевцу није почела са пружањем постпеналне помоћи и подршке осуђенима након извршене казне затвора.

РАЗЛОЗИ

Извршења ванзаводских санкција и мера спровод се ради заштите друштва од криминалитета извршењем ванзаводских санкција и мера у заједници са циљем ресоцијализације и реинтеграције осуђених лица.

Послови извршења спровод се приликом одлучивања о кривичном гоњењу, одређивању и извршењу мера обезбеђења присуства окривљеног, извршењу санкције изречене учиниоцу кажњивог дела, извршењу условног отпуста и пружању подршке и помоћи после извршене казне затвора.¹⁷¹

У вршењу послова из своје надлежности повереничка канцеларија сарађује и размењује податке са државним органима, научним установама, органима локалне заједнице, удружењима и другим институцијама које су од значаја за обављање њихових послова.¹⁷²

Послови извршења су:саветовање и пружање подршке и помоћи лицу после извршене казне затвора да избегну поновно чињење кривичних дела.¹⁷³

Повереник за послове извршења израђује појединачни програм поступања за свако лице према којем се спроводи извршење.

Појединачни програм поступања израђује се на основу процене личности, личних прилика, здравственог стања, стручних квалификација, процене ризика и потреба лица према којем се спроводи извршење. Програм се израђује у сарадњи са осуђеним лицем.

Појединачни програм поступања садржи методе, поступке и рокове за његово спровођење, носиоце појединих активности и остале податке од значаја за испуњавање сврхе извршења.

Појединачни програм поступања обавезно садржи преузете обавезе или мере које је одредио надлежни орган.

Лице према којем се спроводи извршење упознаће се са садржином појединачног програма поступања, као и са последицама неизвршења обавеза, прихвати га својим потписом, после чега је обавезно извршавати утврђене поступке и мере.¹⁷⁴

¹⁷⁰ "Сл. гласник РС", бр. 55/2014

¹⁷¹ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера "Сл. гласник РС", бр. 55/2014, чл.2. ст. 1.и 2.

¹⁷² Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, чл.3. ст. 4.

¹⁷³ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, чл.5.ст.1. тач. 6.

¹⁷⁴ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, чл. 10.

Ако служба за третман процени да постоји потреба за пружањем помоћи осуђеном након извршене казне затвора, или осуђени сам затражи помоћ, Повереник ће најкасније у року од месеца дана пре отпуста започети израду програма помоћи.

Приликом израде програма помоћи Повереник сарађује са службом за третман и осуђеним.¹⁷⁵

Програм помоћи је скуп мера и поступака које лице после извршене казне затвора добровољно прихвата, а који се примењује у циљу укључивања у живот на слободи. Програм помоћи се састоји од:

- 1) пружања помоћи приликом проналажења смештаја и исхране;*
- 2) пружање помоћи у остваривању права на здравствену и социјалну заштиту;*
- 3) давања савета у циљу усклађивања породичних односа;*
- 4) пружања подршке и помоћи приликом проналажења запослења, односно довршавања школовања или стручног оспособљавања;*
- 5) успостављања сарадње са надлежним центром за социјални рад у циљу давања новчане подршке за подмиривање најнужнијих потреба;*
- 6) пружање подршке и помоћи у уздржавању од употребе опојних дрога и алкохола;*
- 7) пружање других облика помоћи и подршке.*

На израду програма помоћи сходно се примењују одредбе члана 10. овог закона.¹⁷⁶

Комитет препоручује и да органи Републике Србије до краја искористе услуге повереничких канцеларија за пружање помоћи затвореницима после извршене казне у њиховој реинтеграцији у друштво....¹⁷⁷

Унапређење сарадње службе третмана и повереничких канцеларија, у циљу боље социјалне реинтеграције и пружања подршке осуђеним лицима након изласка са издржавања казне.¹⁷⁸

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере и активности како би Повереничка канцеларија у Крушевцу почела са пружањем услуга помоћи и подршке осуђенима након извршене казне.

2.4.2. Образовање и стручно усавршавање

Према наводима службеница третмана, у Заводу се не организује образовање осуђених, јер су у питању кратке казне, а не постоје ни просторни капацитети за организацију образовања и стручног оспособљавање (курсеви/обуке).

2.4.3. Упошљавање

У Заводу постоје могућности за упошљавање осуђених и прекршајно-кажњена лица. Опис послова, број извршиоца и услови које лица лишена слободе треба да испуњавају одређени су Правилником о систематизацији послова на којима се упошљавају осуђена и прекршајно – кажњена лица.¹⁷⁹

Сходно Правилнику, укупан број систематизованих радних места у Заводу је 17 и то:

- послови у кухињи – 3 лица
- послови на економији – 6 лица
- послови у вешерају - 1 лице
- послови на одржавању хигијене - 2 лица
- повремени послови - 5 лица

¹⁷⁵ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, чл.56.

¹⁷⁶ Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, чл.57. ст. 1. и 2.

¹⁷⁷ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (Извештај о посети ЦПТ), ЦПТ/Инф (2016) 21, пар. 44.

¹⁷⁸ Акциони план за спровођење Стратегије за смањење преоптерећености смештајних капацитета у заводима за извршење кривичних санкција у Републици Србији до 2020. године, „Ефикасније спровођење програма поступања у циљу напредовања у третману осуђених“, тач.2.

¹⁷⁹ Број сл. – 286 од 4. фебруара 2015. године

На основу навода службеника третмана и података из евиденције, од укупног броја осуђених и прекршајно – кажњених лица (55), у тренутку посете тима НППМ радно ангажованих којима је програмом поступања одређено радно мести било је 7. У кругу Завода ангажована су 4 осуђена и то: 2 као испомоћ у кухињи, 1 на одржавању хигијене и 1 осуђени у вешерници. На Економији Завода упослена су 3 осуђена, 2 на сточарским и 1 на ратарским пословима. Сва упослена лица су из групе Б. Сходно уговору о пословно-техничкој сарадњи који Завод има са Полицијском управом Крушевац, осуђени се по потреби упошљавају и на физичким пословима изван Завода. Осуђени разврстани у групу В и притворена лица се не упошљавају.

Увидом у поједина мишљења службеника третмана о програму поступања осуђених, уочено је да је код осуђеног за област високог степена ризика означено „непостојање запослења и развијених радних навике“ и сходно томе је одређен индивидуални циљ „стицање радних навика“. Такође, током лекарског прегледа при пријему у мишљењу лекара утврђено је и да је осуђени радно способан. Међутим, када су у питању поступци и активности које ће водити реализацији овог циља наведено је „сходно могућности установе“.

С обзиром да су осуђени разврстани у групу В не упошљавају, као и да већи део дана проводе у дневном боравку или спаваоницама, те да осим индивидуалног рада и повремених спортских активности не постоје други облици васпитно-корективног рада, радно ангажовање као један од облика третмана, може позитивно утиче на личност осуђеног, чиме се могу предупредити негативне последице које се могу јавити у недостатку сврсисходних активности. Такође, сходно постигнутим резултатима током радног ангажовања и владања осуђенима се пружа могућност напредовања у третману. Све ово посебно је важно у малим Заводима код којих је иначе мања заступљеност васпитно-корективних активности, било из разлога недостатка простора, запослених, кратког трајања казни и сл., те је због тога потребно осуђенима понудити што више друштвено корисних активности између осталог и радно ангажовање, посебно осуђенима у затвореном третману.

26.

УТВРЂЕНО

Иако су у Заводу систематизована 17 радна места за лица лишена слободе, само њих 7 је радно ангажован.

Осуђени разврстани у групу „В“ и притворена лице се не упошљавају.

РАЗЛОЗИ

Сврха казне затвора или сличних мера лишења слобода су, пре свега, заштита друштва од криминала и смањење рецидивизма. Те сврхе се могу постићи само уколико се период затвора, колико је то могуће, користи како би се осигурала реинтеграција тих лица у друштво како би на слободи придржавали закона и водили самостални живот.

Затворске управе и други надлежни органи треба да понуде образовање, стручно оспособљавање и рад, као и друге облике помоћи који су одговарајући и доступни, укључујући и оне које доводе до промена на моралном, духовном, социјалном, здравственом и спортском нивоу. Такве програме, активности и услуге треба учинити доступним у складу са индивидуалним потребама третмана затвореника.

Затвореници треба да имају прилику да раде и да активно учествују у њиховој рехабилитацији, што је одређено у складу са физичким и менталним способностима од стране лекара или других квалификованих здравствених радника. Довољно корисног рада биће обезбеђено да би затвореници били активно запослени током радног дана.

У границама одговарајуће стручне спреме и захтева институционалне администрације и дисциплине, затвореници ће моћи да изаберу врсту посла коју желе да обављају.

Колико год је могуће, рад у затвору треба да одржава или повећа способност затвореника да зарађује за живот након пуштања на слободу.

Рад који обухвата стручно оспособљавање обезбеђује се за затворенике који могу од тога да имају користи и нарочито за млађе затворенике.

Са становишта СРТ-а, недостатак активности може имати озбиљне последице по здравље и добробит лица лишених слободе. Рад и образовање су важни елементи у припреми затвореника за живот изван затвора. Поред тога, програми и активности играју важну улогу у обезбеђивању сигурности затвореника и особља и стога су кључни елементи у спречавању злостављања. Ако затвореници остају дуже време у присилној пасивности и у лошим условима, повећавају се тензије у затворском установи и спречавају напори за успостављањем безбедности кроз позитивне односе и активности. ЦПТ препоручује да власти учине заједничке напоре да обезбеде програме и активности, укључујући рад и образовање, за све затворенике.

Комитет препоручује да органи Републике Србије уложе веће напоре у обезбеђење више могућности за рад (по могућству неке струковне вредности) за све осуђене затворенике.

Сврха рада је да осуђени стекне, одржи и повећа своје радне способности, радне навике и стручно знање, како би му се омогућили услови за успешну реинтеграцију.

Притвореник се може обавезати да обавља радове нужне за одржавање чистоће у просторији у којој борави. Ако притвореник то захтева, судија за претходни поступак, односно председник већа, уз сагласност управника завода, може дозволити да он ради у кругу завода на пословима који одговарају његовим психичким и физичким својствима, под условом да то није штетно за вођење поступка. За тај рад притворенику припада накнада коју одређује управник завода.

По одобрењу органа који води поступак, а уз сагласност управника завода, притвореник се на свој захтев може упослити да ради на пословима у кругу завода који одговарају његовим психичким и физичким својствима, под условом да то није штетно за вођење поступка.

ЦПТ позива затворска власт заинтересованих земаља да усвоје и имплементирају свеобухватни режим активности изван ћелије. Циљ је да се притвореницима (као и затвореницима) осигура да могу да проведу разумни део дана (тј. осам сати или више) изван њихових ћелија, ангажовани у сврсисходним активностима различите природе (рад, образовања, спорт, рекреација). Што је дужи период притвора, режим активности би требало бити разноврснији. Свим затвореницима, без изузетка, мора бити понуђено најмање један сат вежбања на отвореном, у одговарајућим објектима.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће предузети мере како би се попунила систематизована радна места за лица лишена слободе.

ОЗ Крушевац ће предузети мере како би се упослили и осуђени из групе „ В“ и притвореници.

Осуђени добијају накнаду за рад сходно времену проведеном на раду, тежини послова које обављају и коефицијенту прописаном Правилником о систематизацији радних места за поједине послове. Осуђени имају право на дневни, недељни и годишњи одмор.

2.4.4. СЛОБОДНО ВРЕМЕ

2.4.4.1. Време изван затворених просторија и физичке активности

У Заводу не постоји теретана у затвореном, али у дневном боравку који уједно служи и као трпезарија за осуђене разврстана у групу Б и прекршајно – кажњена лица, убачене су поједине справе за вежбање, па овај постор служи и као теретана у затвореном. Организоване спортске активности организују се спорадично. У току 2017. године организована су два турнира (у стоном тенису и шаху), док је од почетка 2018. године организован један турнир у стоном тенису и шаху.

Такође, с обзиром да се у Заводу од третманских активности у континуитету реализују индивидуални разговори, упошљавање појединих осуђених и повремене организоване спортске активности, као и да већина осуђених већи део дана проводи у спаваоницама не радећи ништа сврсисходно, те да сходно томе, већина њих има проблем са организацијом и начином коришћења

слободног времена, Завод треба да пронађе начин и осуђенима што више организованих спортских активности и васпитно културних активности.

27.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Заводу се спорадично организују спортске активности.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у строго затвореним одељењима него обичним. То може у многоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајни у нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.¹⁸⁰</i></p> <p><i>Завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених.</i></p> <p><i>У заводу се организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности.¹⁸¹</i></p> <p><i>У рубрику организовање слободног времена навести како би било примерено структурирати слободно време, укључивање у постојеће секције и сл.¹⁸²</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>ОЗ Крушевац ће понудити више организованих спортских активности осуђенима.</p>

2.4.4.2. Културне и уметничке активности

Посебна просторија за културно-уметничке активности у Заводу не постоји, а културно – уметничке активности се према наводима службенице третмана не организују с обзиром на кратко трајање казни.

28.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>У Заводу осуђенима није омогућено учешће у културно-уметничким активностима у слободно време.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Постојање задовољавајућег програма активности такође је веома важно, чак важније у строго затвореним одељењима него обичним. То може у многоме да допринесе да се неутралишу штетне последице на личност затвореника услед живота у затвореном одељењу. Активности би требало да буду што различитије (едукација, спорт, активности по вокацији итд.). Кад су у питању, нарочито, радне активности, јасно је да разлози безбедности могу да искључе многе облике рада који су уобичајни у</i></p>

¹⁸⁰ Нови Стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

¹⁸¹ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 42. ст. 2. и 4.

¹⁸² Директива о начину рада службеника третмана у Заводима, процедурама у раду и изгледу и садржају докумената током утврђивања, спровођења и измене програма поступања са лицима осуђеним за кривична дела и прекршај, поглавље „Мишљење службеника третмана за програм поступања, пета област, стр.9

нормалним одељењима. Ипак, то не значи да се затвореницима омогућују само нестимулативне активности.¹⁸³

Завод организује различите облике активности за задовољење физичких, уметничких, културних и радних потреба осуђених.

У заводу се организују културне, радне, забавне и спортско-рекреативне активности.

У слободно време осуђени се према својим склоностима и интересовањима могу бавити израдом уметничких предмета и другим видовима стваралачког изражавања.¹⁸⁴

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац предузеће мере како би се осуђенима омогућило учешће у културно-уметничким активностима у слободно време.

2.4.5. ОБАВЕШТАВАЊЕ

2.4.5.1. Штампа

Према наводима службенице третмана, организована је дистрибуција штампе за осуђена лица која су претплаћена на месечном нивоу на одређени часопис који обезбеђује Завод преко поруџбине за кантину. Наиме, понедељком осуђени достављају списак штампе са осталим артиклима коју желе Служби за обезбеђење, а средом се врши подела штампе и осталих поруџбина.

2.4.5.2. Телевизија

Сви осуђени имају могућност да прате телевизијски програм у својим спаваоницама и у дневном боравку.

2.4.5.3. Библиотека

У Заводу не постоји посебна просторија за библиотеку, већ се за ове потребе користи просторија службенице третмана. У библиотеци постоје примерци ЗИКС-а и Правилник о кућном реду на матерњем, као и на енглеском и језицима националних мањина и то мађарском, румунском и албанском. Међу литературом постоје и верски садржаји. Осуђени према наводима службенице третмана могу да сврате у њену канцеларију кад год желе и узму литературу коју их интересује. Завод има добру сарадњу са градском библиотеком, тако да жељена литература може набавити и преко градске библиотеке.

2.4.6. ПОСЕТЕ

На улазу у смештајни део Завода се налази (поред импровизованог простора за посете описаног у делу 2.1.2.) простор за затворене посете преко паравна односно стакла. Према службеним наводима, ту се обављају и неке отворене посете, као и поверљиви разговори између лица и њихових браниоца. Овај део Завода је под видео надзором. Према наводима притворених лица са којима су чланови тима НПМ обавили разговор, навели су да су посете „преко стакла“ у трајању од 30 минута.

Током НПМ посете, примедбе појединих осуђених биле су у вези отежаног остваривање права на посете супружника са којима нису у брачној заједници. Наиме, наведено је да Завод за посету ванбрачног партнера од осуђених захтева оверену потврду из општине. У разговору са службеницом третмана иста је навела, да Завод захтева оверену потврду како би се утврдило постојање сродничке везе између осуђеног и лица пријављеног у картон посете, а не ради утврђивања брачног статуса,

¹⁸³ Нови Стандарди ЦПТ у погледу издржавања казне затвора, пар. 32.

¹⁸⁴ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, чл. 42. ст. 2, 4. и 5.

као и да се ова потврда захтева сходно одредбама постојећих прописа¹⁸⁵ којима је регулисано извршење кривичних санкција. Примедбе појединих осуђених односиле су се и на забрану посете деце која не носе презиме осуђеног. Међутим, службеница третмана навела је да уколико је дете рођено у ванбрачној заједници, и носи презиме мајке, наведена потврда уједно представља и доказ о очинству.

Међутим, за издавање ове потврде плаћа се новачана надокнада. Имајући у виду низак социоекономски статус већине осуђених и лица са којима су осуђени у ванбрачној заједници, новчани трошкови потребни за наведену потврду могу знатно да утичу на оптерећење буџета како осуђеног, тако и особе која је у ванбрачној заједници са осуђеним.

29.

МИШЉЕЊЕ

Приликом остваривања права на посете, НПМ је мишљења да Завод треба да поклони поверење осуђеницима када су у питању њихови наводи о ванбрачним партнерима, осим уколико постоји основана сумња око навода, којом приликом би се тражили докази о ванбрачној заједници.

Такође, лица у притвору су члановима тима НПМ изнела проблем да суд не одобрава посете деце лицима у притвору. Приликом даљег утврђивања ових навода, тиму НПМ је речено од стране службених лица да се, према њиховим сазнањима, посете деце не одобравају због става суда да њихов долазак у завод може штетити њиховом психолошком развоју. НПМ не види разлоге за овакав начин поступања према деци лица у притвору, имајући у виду да деца осуђеника долазе у посете својим очевима у Завод.

НПМ подсећа да је чланом 9. Конвенције о правима детета прописано да државе чланице поштују право детета које је одвојено од једног или оба родитеља да одржава личне односе и непосредне контакте са оба родитеља на сталној основи, осим ако је то у супротности са најбољим интересима детета. У чл. 3. Конвенције прописано је да у свим активностима које се тичу деце од примарног значаја су интереси детета без обзира на то да ли их спроводе јавне или приватне институције за социјалну заштиту, судови, административни органи или законодавна тела. Државе чланице се обавезују да детету обезбеде такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит, узимајући у обзир права и обавезе његових родитеља, законитих старатеља или других појединаца који су правно одговорни за дете и предузимају у том циљу све потребне законодавне и административне мере.

30.

МИШЉЕЊЕ

НПМ је мишљења да не би требало да се деци притвореника онемогућује контакт са родитељима. Ускраћивање наведеног контакта је оправдано само у изузетним ситуацијама.

2.4.7. ПОШИЉКЕ И КОМУНИКАЦИЈА

2.4.7.1. Пакети

Лицима лишеним слободe се омогућује два пута месечно пријем пакета, који се прегледа у присуству лица. У ситуацијама када пакет садржи ствари које лице не може поседовати, исте се враћају доносиоцу непосредно, односно поштом о трошку пошиљаоца. Дозвољена тежина пакета је до 10 килограма.

¹⁸⁵ Закон о извршењу кривичних санкција ("Сл. Гласник РС", бр. 55/2014). чл. 90.ст.1. и Правилника о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора "Сл. гласник РС", бр. 110/2014 и 79/2016, чл.45.ст.6.

2.4.7.2. Новчане пошиљке

Лица лишена слободe имају право на неограничено примање и слање новчаних пошиљки. Новчане пошиљке се ушлађују на депозит лица. На месечном нивоу лица могу трошити одређену суму новца за набавку прехранбених и других ствари за личну употребу које се обезбеђују преко Завода.

2.4.7.3. Телефонирање

Осуђеним лицима омогућено је коришћење говорнице у Заводу свакодневно и то осуђенима разврстаним у групу В у термину од 10:00 до 12:00 и од 15:30 до 17:00 часова када имају слободно време на отвореном, док је осуђенима разврстаним у групу Б и прекршајно – кажњенима такође омогућено свакодневно коришћење говорнице у терминима од 12 до 15:30 часова и од 17 часова. У Заводу постоје две телефонске говорнице, што је према наводима осуђених мало, с обзиром на број лица лишених слободe и што како даље наводе утиче на остваривање права на одржавање контакта са блиским лицима. Службеница третмана је навела да трајње телефонских разговора осуђених и прекршајно – кажњених није ограничено и да сви без обзира на групу могу да телефонирају у претходно наведеним терминима.

Осуђеници су изнели и примедбе и да им није омогућено да обављају телефонске позиве у поподневним часовима када им се породица и пријатељи налазе код куће, односно када заврше са послом.

31.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће размотрити постављање још телефонских говорница како би се свим лицима омогућило несметано телефонирање, као и да се омогуће позиви и у послеподневним часовима (од 17:00 до 19:00).

Тим НПМ је од неколико лица лишених слободe, из различитих спаваоница, добио наводе да им први телефонски позив приликом пријема у Завод није омогућен благовремено, односно да су се јавили породицама или блиским лицима тек после неколико дана од пријема у Завод (када купе телефонску картицу).

32.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац лицима лишеним слободe се не омогућује да се одмах по пријему јаве породици или особи коју они одреде.

РАЗЛОЗИ

Завод је дужан да омогући осуђеном да се одмах по пријему јави породици или лицу које он одреди.¹⁸⁶ Осуђеном се, одмах по пријему, омогућава да се јави породици или лицу које он одреди, о трошку завода.¹⁸⁷

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац лицима лишеним слободe ће, о трошку Завода, омогућити благовремени први телефонски позив по пријему.

¹⁸⁶ ЗИКС, чл. 71. ст. 4..

¹⁸⁷ Правилник о кућном реду КПЗ и ОЗ, члан 10.

2.4.8. Верска права

У Заводу не постоји посебна просторија за обављање верских обреда, али је свим осуђенима омогућено остваривање верских права без обзира на вероисповест. Према наводима службенице третмана, свештено лице долази или на молбу осуђених или за време верских празника. Црквене литургије се не обављају, већ само разговори са свештеним лицем, исповедање и причест. Свештено лице обавља разговоре и са притвореницима по потреби.

2.4.9. ПОСТУПАЊЕ ПРЕМА ПОСЕБНО ОСЕТЉИВИМ ОСОБАМА

2.4.9.1. Малолетници у притвору

У моменту посете, у Заводу су се налазила два малолетника на извршењу мере притвора. Према наводима службеника ОЗ Суботица, постоји проблем са смештајем малолетних лица у притвор, будући да малолетних притвореника нема пуно и често је тешко задовољити услове које поставља Закон о малолетним извршиоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица¹⁸⁸ – да се малолетно лице смешта одвојено од пунолетних лица. Због наведених разлога који су сасвим оправдани, малолетна лица се смештају заједно са пунолетним лицима, при чему се врши процена, посебно водећи рачуна да се ради о притвореницима који неће штетно утицати на малолетно лице. У складу са Законом, за свако смештање малолетног лица у притвор са пунолетним лицима тражи се дозвола судије за малолетнике.

Чланови тима НПМ су обавили ненадзиран разговор са једним од малолетника и том приликом није имао никакве замерке на поступање службених лица у Заводу према њему, као ни од стране других притвореника са којима дели просторију-спаваоницу.

2.4.9.2. Особе са инвалидитетом

Зграда Завода је неприступачна за особе са инвалидитетом или особе са које се отежано крећу, јер не постоји рампа за инвалидска колица, објекти који су у равни (за чији приступ се не користе степенице) а употреба тоалета је немогућа без помоћи других лица. У тренутку посете тима НПМ у пријемној соби била су 4 осуђена, од тога једно лице са физичким инвалидитетом за које је обезбеђена посебна столица за обављање физиолошких потреба, с обзиром да тоалет није прилагођен за коришћење особа са овом врстом инвалидитета.

33.

УТВРЂЕНО

У ОЗ Крушевац не постоје смештајни и други животни услови примерени врсти и степену посебних потреба осуђених са тешкоћама у кретању којима је неопходна употреба инвалидских колица или других ортопедских помагала.

РАЗЛОЗИ

Осуђени са инвалидитетом има право на смештај примерен врсти и степену његових потреба.¹⁸⁹

Осуђени са посебним потребама, у складу са Законом, има право на смештај примерен врсти и степену његових посебних потреба.¹⁹⁰

Органи јавне власти дужни су да особама са инвалидитетом обезбеде уживање права и слобода без дискриминације.¹⁹¹ Непосредна дискриминација постоји ако се лица у истој или сличној ситуацији, било

¹⁸⁸ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, члан 68, ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005)

¹⁸⁹ Закон о извршењу кривичних санкција, члан 77. став 3 "Сл. гласник РС", бр. 55/2014

¹⁹⁰ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора, члан 19.

¹⁹¹ Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, члан 4. ("Сл. гласник РС", бр. 33/2006 и 13/2016)

којим актом или радњом стављају, или су стављени у неповољнији положај због његове или њихове инвалидности.¹⁹²

Завод за извршење кривичних санкција ће осуђеном коме је за кретање неопходна употреба инвалидских колиџа, омогућити смештајне и друге животне услове примерене врсти и степену његових посебних потреба. Осуђени ће бити смештени у посебној спаваоници у приземљу објекта, у којој постоји мокри чвор са санитарним уређајима прилагођеним његовим потребама, са вратима одговарајуће ширине и прилазном рампом за његово несметано кретање колиџима у објекту и излазак ван затворених просторија.¹⁹³

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац ће лицима лишеним слободе којима је за кретање неопходна употреба инвалидских колиџа или других помагала, омогућити смештајне и друге животне услове примерене врсти и степену њихових посебних потреба.

2.4.9.3. Жене

У моменту посете тима НПМ у притвору су боравиле две жене. У разговору са притвореницама и службеницима Завода, нису уочени посебни проблеми, нити родна дискриминација. Као и у остатку Завода, једини проблем који је истакнут величина просторије (*видети више у одељку о материјалним условима*). Притворенице истичу да су задовољне поступањем запослених према њима, посебно задуженим командирима.

2.5. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

2.5.1. Организација

2.5.1.1. Здравствена служба

Окружни затвор у Крушевцу нема Службу за здравствену заштиту. У Заводу је ангажован један лекар по уговору о делу, који је иначе стално запослен у Дому Здравља у Крушевцу, као лекар опште праксе. У Завод долази два пута недељно (понедељак-четвртак), на по око 2 сата. Осталим данима, уколико за то постоји посебна потреба (нпр. код објаве штрајка глађу, повреде, упућивања у самицу и сл.), лекар се позива и ван радног времена. Поред тога, за хитне случајеве позива се и Служба хитне медицинске помоћи Крушевац, чији лекари интервенишу у просторијама Завода.

Завод има стално (на неодређено време) запосленог једног медицинског техничара, који ради пет дана недељно (пон-пет) од 7,30-15,30. Према његовим наводима, када није у могућности да дође, односно када користи дане годишњег одмора, Завод ангажује другог медицинског техничара по основу уговора о делу.

34.

УТВРЂЕНО

Служба за здравствену заштиту нема стално запосленог лекара и има само једног запосленог медицинског техничара.

РАЗЛОЗИ

Завод има најмање једног лекара и два медицинска техничара, а мора омогућити услуге и једног психијатра.¹⁹⁴

Затвореници би требали имати приступ лекару према потреби, у било које доба дана или ноћи. У просторијама затвора мора увек бити присутна нека особа која је стручна за пружање прве помоћи. У

¹⁹² Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, члан 6. став 2. ("Сл. гласник РС", бр. 33/2006 и 13/2016)

¹⁹³ Препорука Заштитника грађана 12 - 2615 / 10, од 29. децембра 2010. године

¹⁹⁴ Закон о извршењу кривичних санкција („Сл. гласник РС“, бр. 55/2014), члан 24 став 2.

хитним и озбиљним случајевима, треба упозорити лекара, медицинског техничара и управу затвора; активно учешће и ангажман од стране особља које чува затворенике је ту од суштинског значаја.¹⁹⁵

Затворска служба здравствене заштите би требала имати довољан број квалификованог медицинског, болничког и техничког особља, као и одговарајуће просторије, средства и опрему чији је квалитет ако не идентичан барем сличан квалитету оних које постоје у спољашњем окружењу.¹⁹⁶

Када је реч о хитним интервенцијама, лекар би увек требао бити доступан на позив. Осим тога, неко компетентан за пружање прве помоћи треба увек да се налази у затворској установи, пожељно неко ко има признату квалификацију медицинске сестре (техничара).¹⁹⁷

Затворске службе здравствене заштите треба да буду способне да обезбеде лечење и негу, као и одговарајуће режиме исхране, психотерапију, рехабилитацију и друго неопходно, у условима који се могу упоредити са онима које имају пацијенти у спољној средини. У складу са тим треба организовати запошљавање лекара, медицинских сестара и техничара, као и обезбедити просторије, уређаје и опрему. Треба да постоји одговарајући надзор над апотеком и дистрибуцијом лекова. Надаље, припремом лекова треба увек да се бави квалификовани кадар (апотекар/медицинска сестра/техничар, итд.).¹⁹⁸

ПРЕПОРУКА

Управа за извршење кривичних санкција предузеће мере како би се у ОЗ Крушевац ангажовао најмање један лекар на неодређено време, као и две медицинске сестре-техничара.

2.5.1.2. Здравствене евиденције

У Заводу свако лице лишено слободе има здравствени картон који отвара медицински техничар приликом пријема у Завод. Здравствени картони се чувају у ординацији. Међутим, припадници Службе за обезбеђење имају резервне кључеве и улазе у ординацију како би преузели терапије које деле лицима лишеним слободе, те на тај начин имају могућност приступа картонима.

35.

УТВРЂЕНО

У Заводу се здравствени картони су доступни и немедицинском особљу.

РАЗЛОЗИ

Здравствена служба ће водити и одржавати прецизну, ажурну и поверљиву појединачну медицинску документацију о свим затвореницима, а свим затвореницима треба да буде омогућен приступ њиховој документацији, на захтев. Затвореник може да овласти треће лице за приступ својој медицинској документацији.

Приликом трансфера затвореника, медицинска документација ће бити пребачена у здравствену службу установе у коју се затвореник премешта и подлегаће медицинској поверљивости.¹⁹⁹

Здравствени картон би требао бити формиран за сваког пацијента и да садржи дијагностичке информације, као и евиденцију о току његове болести, те о свим посебним испитивањима којима је био подвргнут. У случају премештаја, картон треба бити упућен лекарима установе у коју је премештен.²⁰⁰

¹⁹⁵ Препорука Комитета министара земљама чланицама Савета Европе у вези са етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима бр. R (98) 7, чл. 4.

¹⁹⁶ Препорука Комитета министара земљама чланицама Савета Европе у вези са етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима, чл. 11.

¹⁹⁷ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења, т. 35. ст. 2. III Општег извештаја [CPT/Inf (93) 12], објављеног 1993. год.

¹⁹⁸ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета, т. 72.

¹⁹⁹ Нелсон Мендела правила, прав. 26.

²⁰⁰ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења, т. 39. ст. 1. III Општег извештаја

Комитет препоручује да се предузму кораци да се обезбеди да се здравствена документација чува на одговарајући начин и да се сви регистри ревностно попуњавају у погледу општих критеријума лекарске поверљивости.²⁰¹

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац побољшаће се начин чувања здравствених картона лица лишених слободе, тако да поверљиви подаци који се у њима налазе буду доступни искључиво медицинском особљу.

Лица лишена слободе могу остварити увид у налазе о свом здравственом стању и у здравствени картон, а приликом изласка из Завода, уколико им је потребно, могу добити фотокопије лекарских извештаја.

Евиденција обављених прегледа води се у посебном протоколу, који попуњава медицински техничар, а где је за сваки преглед назначен датум, име пацијента, разлог прегледа и прописана терапија, као и у здравственом картону лица, који попуњава лекар. Увидом у насумично изабране здравствене картоне, види се да су исти уредно попуњени. Постојеће рубрике које се односе на први преглед су углавном попуњене, рубрике које се односе на посебне прегледе су потписане и оверене факсимилом, са назначеним датумом прегледа. У картонима хронично оболелих лица присутна је и додатна медицинска документација - специјалистички извештаји и др.

2.5.1.3. Праћење здравственог стања

По изјави лекара, периодични прегледи лица се не обављају. Лекар, управнику Завода, у писменој форми не подноси извештаје о здравственом стању лица лишена слободе нити препоруке у вези са боравком лица на свежем ваздуху тј. ван затворених просторија, нити у вези са неопходним физичким активностима. Сва комуникација између лекара и управника Завода обавља се усмено.

36.

УТВРЂЕНО

Периодичне извештаје о здравственом стању осуђених, као и налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених лекар не подноси управнику.

Лекар не подноси управнику ни налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене, побољшању хигијене у Заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени.

РАЗЛОЗИ

Лекар у заводу дужан је да управнику завода у писменој форми:

- 1) подноси периодичне извештаје о здравственом стању осуђених;*
- 2) поднесе извештај увек када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне и да препоручи мере за поступање са тим лицем, укључујући и могућност прекида извршења казне;*
- 3) даје налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене;*
- 4) даје налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени;*
- 5) даје налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених.*

Управник завода дужан је да без одлагања предузима мере из става 1. овог члана које му препоручи лекар.²⁰²

²⁰¹ Извештај за Владу Р. Србије о посети Европског комитета, т. 83. ст. 2.

²⁰² ЗИКС, члан 116.

У Закону о извршењу кривичних санкција, у члану 115. став 1. прописано је да је лекар у заводу дужан да контролише смештај, исхрану, хигијену, санитарне и друге услове од којих зависи здравље осуђених (тачка 5).

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац лекар ће управнику, осим усмено, подносити одговарајуће извештаје и у писаној форми, налазе и препоруке - периодичне извештаје о здравственом стању осуђених; извештај увек када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издржавања казне, као и препоруке за поступање према том лицу; налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене; налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима бораве осуђени; налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених.

2.5.1.4. Просторије за пружање здравствене заштите

Завод за потребе лекарске ординације користи једну просторију површине око 6 m², иста је у лошем стању, недовољно пространа и осветљена, хладна. Зидови ове просторије су највећим делом обложени плочицама. До ординације се долази спољашњим степеништем, нема посебне чекаонице за пацијенте.

У ординацији се налази радни сто лекара са столицом за лекара и пацијента, кревет и ормар. Постоји апарат за мерење крвног притиска и слушалице. У ординацији се налази вага за мерење телесне тежине и висинометар, као и апарат за ЕКГ, оксиметар, инхалатор и стерилизатор.

Посебна просторија за издвајање оболелих и стационар у Заводу не постоје, као ни стоматолошка ординација.

2.5.1.5. Апотека, подела лекова и терапије

У склопу амбуланте, на зиду се налази мањи ормар који се закључава, а у којем се налази приручна апотека и извесна количина материјала за пружање хитне медицинске помоћи, односно средстава за превијање. Лекар преписује лекове, медицински техничар дели терапију ујутру и у подне, док вечерњу терапију, као и лекове за викенд, пакује у папирне кесице које су закључане у амбуланти, а које припадници службе за обезбеђење дистрибуирају у одређено време. Потребне лекове може доставити и породица лица лишеног слободe. Ове лекове лекар прегледа и након прегледа одобрава начин њихове употребе. Лекови које лица набављају сами стоје у касетама које се налазе ван соба, а могу их узети на захтев постављен стражи.

37.

УТВРЂЕНО

Поделу лекова лицима лишеним слободe врши немедицинско особље – припадници Службе за обезбеђење.

РАЗЛОЗИ

Став је Европског комитета за спречавање мучења да није у надлежности затворских службеника да деле лекове што је дужност медицинских техничара.²⁰³

²⁰³ Извештај о посети Кипру [CPT/Inf (2012) 34] §80.

ПРЕПОРУКА

У ОЗ Крушевац је потребно обезбедити континуирано присуство лица са медицинском квалификацијом које ће, поред осталих професионалних активности, вршити поделу лекова, како се не би дешавало да тај посао обавља немедицинско особље.

2.5.2. ЛЕКАРСКИ ПРЕГЛЕДИ

Због повремениог рада лекара (понедељак-четвртак) у Заводу није организовано 24-часовно дежурство здравственог радника, али се лекар позива и ван радног времена уколико за то постоји потреба (нпр. код објаве штрајка глађу, повреде, упућивања у самицу и сл.). Поред тога, за хитне случајеве позива се Служба хитне медицинске помоћи Крушевац, чији лекари интервенишу у просторијама Завода. Налази ових прегледа се уносе у протокол прегледа и потписују од стране лекара СХП који интервенише.

Лекарски прегледи се по правилу обављају без присуства немедицинског особља, осим уколико лекар не сматра за неопходно да прегледу присуствује и радник службе обезбеђења.

У току 2017. године је, према изјави лекара, извршено „преко 1400“ прегледа. Из књиге амбулантног протокола за 2017. годину констатује се да је извршено укупно 1477 општих интернистичких прегледа, као и 23 прегледа специјалисте психијатра.

2.5.2.1. Прегледи по пријему

Након пријема у Завод лекар обавља здравствени преглед лица лишеног слободе свог првог радног дана, некада и 6 дана након пријема. Преглед се састоји од разговора и прикупљања анамнестичких података, процене радне способности, општег физикалног прегледа, мерења крвног притиска, анализе евентуално донете медицинске документације и одређивања терапије. Током прегледа припадник Службе за обезбеђење присуствује само у изузетно ретким случајевима, као техничка подршка.

38.

УТВРЂЕНО

У Заводу лекар не прегледа свако лице лишено слободе одмах након пријема у Завод.

РАЗЛОЗИ

Лекар у Заводу је дужан да: прегледа сваког осуђеног одмах након пријема у завод, по повратку у завод са привременог одсуства о пре отпуштања из завода²⁰⁴.

Док су у затвору, затвореници би требало да имају приступ лекару у било ком моменту, без обзира на режим лишавања слободе²⁰⁵.

Сваки пацијент мора имати сопствени здравствени досије који садржи дијагностичке информације као и евиденцију о току његове болести, те о свим посебним испитивањима којима је био подвргнут²⁰⁶.

Осуђени има право да буде упознат са налазима о његовом здравственом стању и садржином његовог здравственог картона, осим у случајевима предвиђеним прописима који уређују здравствену заштиту. Осуђени има право да фотокопира своју медицинску документацију о свом трошку²⁰⁷.

²⁰⁴ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 115, ст. 1.

²⁰⁵ Стандарди ЦПП-а, чл. 34

²⁰⁶ Стандарди ЦПП-а, чл. 39

²⁰⁷ Закон о извршењу кривичних санкција, чл. 114, ст. 5.

ПРЕПОРУКЕ

Лекар у ОЗ Крушевац ће прегледати сваког притвореника и лице на извршењу казне затвора одмах након пријема у Завод.

Редовни прегледи лица лишених слободe се врше по њиховом повратку у Завод са привременог одсуства дужег од 48 часова (викенда) и пре отпуштања из Завода.

2.5.2.2. Прегледи по захтеву

У Заводу лекар не прегледа одмах лице које се жали да је болесно или ако постоје знаци да је болесно, из разлога што здравствена служба није свакодневно покривена.

Процедура обавештавања лекара када се неко лице жали да је болесно, заснива се пријави лица Служби за обезбеђење, која потом обавештава лекара. Списак пријављених за преглед саставља Служба за обезбеђење и доставља лекару уторком и четвртком када лекар долази у Завод. Лекар наводи да се, без обзира на списак пријављених за преглед, сва лица лишена слободe која се јаве Служби за обезбеђење у време рада лекара и прегледају истогa дана. За ванредне потребе, као што је већ наведено, лекар или Служба хитне помоћи, позивају се телефоном.

Уколико је потребно извршити специјалистички преглед ван Завода, лекар пише упут, а потом се лица молбом обраћа управнику за дозволу. Прегледи се обављају у најкраћем могућем року, повремено се јављају проблеми у организовању спровођења у случајевима немогућности превоза због недостатка службених возила или радника обезбеђења која би била у пратњи.

Евиденција обављених прегледа води се, осим у здравственом картону, и у посебном протоколу прегледа, где је за сваки преглед назначен датум, име пацијента, разлог прегледа, налаз, а сваки од прегледа је оверен потписом и факсимилом. Увидом у насумично изабране здравствене картоне ЛЛС, види се да су исти попуњени на адекватан начин. Наиме, постојеће рубрике које се односе на први преглед су већим делом попуњене на основу чега се може утврдити да су прегледи вршени детаљно. Рубрике које се односе на посебне прегледе су потписане и оверене факсимилом, са назначеним датумом прегледа. У картону хронично оболелих лица присутна је и додатна медицинска документација - специјалистички извештаји, лабораторијски налази и др.

Лекар у ОЗ Крушевац прегледа одмах лице лишено слободe које се жали да је болесно или постоје знаци да је болесно, само уколико се исти приметите за време рада лекара (види препоруку под 2.5.1.1.).

2.5.2.3. Прегледи у посебним случајевима

Лекар пре упућивања лица на издржавање мере усамљења прегледа лице и даје препоруку. За евидентирање прегледа постоји посебна књига, а прегледи се обављају свакодневно, дакле и ван радног времена лекара.

Лекар свакодневно прегледа лице које штрајкује глађу. Преглед се састоји од уобичајеног физикалног прегледа, као и мерења телесне тежине.

2.5.3. ЛЕЧЕЊЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

Лечење осуђеног се спроводи искључиво уз његов пристанак. Одбијање терапије се уписује у здравствени картон лица и посебни протокол.

2.5.3.1. Лечење и интервенције у Заводу

У Заводу се пружа основна здравствена заштита – општи лекарски преглед, спроводи се одређена терапија (орални и ампулирани тип терапије), а врше се и мање интервенције у виду превијања. У хитним случајевима, када ни лекар ни медицински техничар није у Заводу, стражари зову Службу хитне медицинске помоћи.

Лекар је квалитет пружања здравствених услуга оценио као задовољавајући у постојећим условима. Навео је да се улажу максимални напори да се лицима лишеним слободе обезбеде сви потребни лекови, као и да им се организују сви потребни прегледи лекара специјалиста. Такође, већином се излази у сусрет лицима који имају свог изабраног лекара психијатра, те им се организује преглед баш код тог одређеног лекара. Уколико лекови преписани од стране лекара специјалисте нису на позитивној листи, лицима је омогућено да за свој рачун исте набаве, а конкретну куповину обавља техничар.

2.5.3.2. Лечење и интервенције ван Завода

Лица лишена слободе се у случајевима потребе за специјалистичким прегледима упућују у Општу болницу у Крушевцу, а у посебним случајевима, као и у случају потребе за специјалним психијатријским третманом, и у Специјалну затворску болницу у Београду.

2.5.3.3. Стоматолошка заштита

У ОЗ Крушевац не постоји зубна ординација, тако да се стоматолошки прегледи обављају ван Завода. Утврђено је да се не врши редовна, периодична стоматолошка контрола. Лекар наводи да је лицима омогућено да остваре поправке и вађење зуба у Дому здравља, а о свом трошку и код стоматолога по избору. Међутим, исказани су проблеми који се односе на организовање спровођења у случајевима немогућности превоза због недостатка службених возила или радника обезбеђења која би била у пратњи.

39.

УТВРЂЕНО

У Заводу се не омогућава адекватна стоматолошка заштита.

РАЗЛОЗИ

Затвореници би требали имати приступ лекару према потреби, у било које доба дана или ноћи. У просторијама затвора мора увек бити присутна нека особа која је стручна за пружање прве помоћи. У хитним и озбиљним случајевима, треба упозорити лекара, медицинског техничара и управу затвора; активно учешће и ангажман од стране особља које чува затворенике је ту од суштинског значаја.²⁰⁸

Затворска служба здравствене заштите би требала имати довољан број квалификованог медицинског, болничког и техничког особља, као и одговарајуће просторије, средства и опрему чији је квалитет ако не идентичан барем сличан квалитету оних које постоје у спољашњем окружењу.²⁰⁹

Када је реч о хитним интервенцијама, лекар би увек требао бити доступан на позив. Осим тога, неко компетентан за пружање прве помоћи треба увек да се налази у затворској установи, пожељно неко ко има признату квалификацију медицинске сестре (техничара).²¹⁰

²⁰⁸ Препорука Комитета министара земљама чланицама Савета Европе у вези са етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима бр. R (98) 7, чл. 4.

²⁰⁹ Препорука Комитета министара земљама чланицама Савета Европе у вези са етичким и организационим аспектима здравствене заштите у затворима, чл. 11.

²¹⁰ Стандарди Европског комитета за спречавање мучења, т. 35. ст. 2. III Општег извештаја [CPT/Inf (93) 12], објављеног 1993. год.

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће се без одлагања спровести мере и активности како би се лицима лишеним слободе омогућили редовни прегледи и остале неопходне услуге стоматолога.

2.5.3.4. Лечење душевно оболелих лица

Према наводима лекара, у Заводу се тренутно налази већи број душевно оболелих, а сматра да су постојећи услови њиховог третмана у Заводу адекватни.

За већину лица која имају свог изабраног лекара од раније, омогућава се наставак лечења код истог лекара.

Лекар психијатар долази у Завод по потреби, најчешће једном месечно, али некада и ређе.

40.

УТВРЂЕНО

У Заводу није обезбеђено редовно присуство лекара психијатра.

РАЗЛОЗИ

Завод има најмање једног лекара и два медицинска техничара, а мора омогућити услуге и једног психијатра.²¹¹

Европски комитет за превенцију мучења позивајући се на чињеницу да је у поређењу са општом популацијом међу лицима лишеним слободе већа инциденца психијатријских симптома, закључује поред осталог да је доктор квалификован за психијатрију треба да буде укључен у рад службе за здравствену заштиту у сваком завору.²¹²

ПРЕПОРУКА

ОЗ Крушевац ће обезбедити услуге најмање једног лекара психијатра, радно ангажујући лекара одговарајуће струке, чиме ће постићи да лекар специјалиста психијатрије (или неуропсихијатрије) буде присутан у Заводу, сходно утврђеним потребама осуђених.

Управа за извршење кривичних санкција предузеће одговарајуће мере из своје надлежности како би Завод спровео наведену препоруку.

2.5.4. ПОСЕБНИ АСПЕКТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ**2.5.4.1. Заразне болести**

У Заводу је у тренутку посете било три лица заражених хепатитисом Ц. Лекар није навео да постоје лица заражена хепатитисом Б, и ХИВ-ом. Медицински техничар наводи да је раније вођена посебна евиденција ових особа, али се, након препоруке, оваква евиденција у последњих око годину или две дана више не води.

²¹¹ ЗИКС, чл. 24 став 2.

²¹² СРТ/Inf (93) 12, §41

2.5.4.2. Болести зависности

Од болести зависности у Заводу је, према наводима лекара, било више особа зависника од психоактивних супстанци. Није добијен податак о томе да ли има и алкохоличара.

У Заводу се раде повремени контролни прегледи на околност конзумирања психоактивних супстанци, већином приликом повратка са викенда. Увидом у протокол прегледа установљено је да је током 2017. године извршено 7 тестова, од тога је у три случаја резултат био позитиван на марихуану. Увидом у евиденцију извршених тестирања лица лишених слободе на присуство алкохола у крви, утврђено је да је током 2017. године урађено и 24 тестирања на присуство алкохола у крви, а 8 ових тестирања у 2018. години.

2.5.4.3. Повређивања

У Заводу се води посебна евиденција о повредама осуђених - књига повреда, у исту се уписују наводи повређеног о настанку повреде, као и налаз лекара. Осим у овој књизи, повреде се евидентирају и у здравственом картону.

Код примене мера принуде евиденција се води у посебној књизи „Употреба мера принуде“, као и у здравственом картону лица лишених слободе.

У случајевима повреде лица лишених слободе лекар интервенише одмах, или у најкраћем року по позиву (долази од куће).

2.5.4.4 Штрајк глађу

У Заводу је током 2017. године било, према изјави лекара, „више случајева“ штрајкова глађу. У случајевима штрајка глађу лекар интервенише у најкраћем могућем року по дојави.

Преглед лица која штрајкују глађу се уписује у протокол и здравствени картон. Преглед ових лица је свакодневан, обавља га лекар и/или техничар, у амбуланти, а састоји се од уобичајеног физикалног прегледа, као и мерења телесне тежине и висине крвног притиска.

2.5.4.5. Изложеност дуванском диму

Према наводима лекара, приликом првог прегледа лица се интервјуишу у вези са пушењем, међутим, услед ограниченог простора и великог броја пушача, не постоје техничке могућности да се непушачи смештају у одвојене просторије од пушача.

2.5.4.6. Смртни случајеви

Од како лекар ради није регистрован ни један смртни случај узрокован повређивањем, нити има забележених случајева покушаја самоубиства. У самом Заводу није било смртних случајева, лекар наводи да је било лица која су преминула током лечења у Затворској болници у Београду или у Градској болници у Крушевцу, у тим случајевима рађена је обдукција, а лекару је достављен извештај.

2.5.6. ЗДРАВСТВЕНИ НАДЗОР

2.5.6.1. Надзор над радом завода

Лекар у Заводу не подноси управнику у писменој форми: периодичне извештаје о здравственом стању осуђених; извештаје када установи да је физичко или душевно стање осуђеног нарушено или угрожено због продужења или начина издражавања казне; налазе и препоруке о количини и квалитету хране за осуђене; налазе и препоруке о побољшању хигијене у заводу и код осуђених, стању санитарних услова и уређаја, грејања, осветљења и проветравања у просторијама у којима

бораве осуђени; налазе и препоруке у вези са неопходним физичким активностима осуђених; обавештења о било ком знаку или индикацији да се са осуђеним поступа насилно. Лекар наводи да се сва комуникација између лекара и управника Завода обавља усмено, те да се препоруке о прекиду извршења казне, лечењу на вишој инстанци и др, пишу у виду извештаја који се доставља директно Суду.

У Заводу се омогућује посебан режим исхране уколико је то неопходно због здравственог стања лица. Храна се спрема у кухињи према јеловнику који саставља кувар, а лекар одобрава. Постоје углавном 3 до 4 јеловника и то: редовни, дијетални (за дијабетичаре), верски (прилагођен особама муслиманске вероисповести), као и посни. У Заводу је запослен један кувар а у кухињи раде и осуђеници којима је организован редован санитарни преглед.

2.5.6.2. Надзор над радом здравствене службе

Министарство здравља није надзирало стручни рад и пружање здравствене заштите у Заводу.

41.

<p>УТВРЂЕНО</p> <p>Надзор над стручним радом здравствене службе, односно лекара у Заводу, Министарство надлежно за здравство није обавило.</p>
<p>РАЗЛОЗИ</p> <p><i>Стручни рад здравствене службе у заводима надзире министарство надлежно за здравство.²¹³</i> <i>Спољна провера квалитета стручног рада може бити редовна и ванредна.</i> <i>Редовну спољну проверу квалитета стручног рада организује и спроводи Министарство, на основу годишњег плана провере квалитета стручног рада који доноси министар.²¹⁴</i></p>
<p>ПРЕПОРУКА</p> <p>Министарство здравља ће без одлагања извршити стручни надзор над радом лекара у Окружном затвору у Крушевцу.</p>

²¹³ ЗИКС члан 276.

²¹⁴ Закон о здравственој заштити члан 208. ст. 1. и 2.